Slikarstvo akademizma druge polovine 19. stoljeća u Europi i Hrvatskoj

Krneta, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:772492

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-19**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository

zir.nsk.hr

UNIRI DIGITALNA KNJIŽNICA

Image not found or type unknown

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za povijest umjetnosti

SLIKARSTVO AKADEMIZMA DRUGE POLOVINE 19. STOLJEĆA U EUROPI I HRVATSKOJ

Završni rad

Mentor: dr.sc. Julija Lozzi-Barković, red. prof.

Student: Mia Krneta

Rijeka, 14. rujna 2015.

Sadržaj

Sažetak 1

1. Zaboravljen slikarski pravac 2

2. Buržoazija i njezino slikarstvo 3

3. Slikarstvo akademizma 4

3.1. Stilske karakteristike 5

3.2. Odabir tema 6

3.3. Razlozi zanemarivanja stila akademskog slikarstva i njegova važnost 6

4. Ėcole des Beaux-Arts i Salon u Parizu 8

4.1. Alexandre Cabanel 10

4.2. Jean-Léone Gerôme 12

4.3. William Adolphe Bouguereau 14

5. *Royal Academy* u Londonu i teme iz svakodnevnog života 17

5.1. William Powell Frith 18

5.2. Sir Lawrence Alma-Tadema 19

6. Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i historijsko slikarstvo 20

6.1. Karl Theodor von Piloty 22

6.2. Wilhelm von Kaulbach 24

7. Slikarstvo akademizma u Hrvatskoj 26

7.1. Ivan Zasche 27

7.2. Iso Kršnjavi – utemeljitelj hrvatskog kulturno umjetničkog prostora 29

7.2.1. Vlaho Bukovac 31

7.2.2. Mato Celestin Medović 34

7.2.3. Bela Čikoš Sesija 36

8. Zaključak 39

9. Popis litarture 41

10. Popis internet izvora 45

11. Popis reprodukcija 49

12. Slikovni materijal 55

Sažetak

Devetnaesto stoljeće obilježeno je velikim promjenama na političkom, ekonomskom, društvenom te kulturno-umjetničkom planu. Između višeg, plemićkog, društvenog sloja i onog nižeg, seljaštva, nastaje novi sloj – buržoazija. Ovaj srednji sloj ne karakterizira naslijeđeno bogatstvo i plemenitaške manire, već stečen kapital i nove navike koje su posljedica novonastalog društveno-ekonomskog plana potaknutog industrijskom revolucijom. U te nove navike ubraja se i podupiranje jedne vrste umjetnosti - slikarstva - koje je po svojim karakteristikama najbolje odgovaralo ovom srednjem društvenom sloju. Bilo je to slikarstvo akademizma. Slikarstvo koje se razvijalo na akademijama već gotovo tri stoljeća unatrag pa kojeg, stoga, karakterizira snažno njegovanje tradicije, očitovano u: oslanjanju na klasičnu antičku umjetnost u odabiru tema, načinu komponiranja, prikazivanju figura, ambijenta i akcesorija sa visokim stupnjem idealizacije te precizna tehnika u obradi detalja, kao i u postizanju savršeno uglačanih površina slika. Cilj je s jedne strane bio prikaz ideala ljepote koji će izraziti, doduše nepostojeću, veličanstvenost buržoaskog društva, a s druge prikazivanje svakodnevnog života poput fotografskih zabilješki ili pak propagandne poruke u prikazivanju povijesnih trenutaka jedne nacije. Ovdje će biti riječi o slikarstvu akademizma druge polovine 19. stoljeća, njegovoj posljednjoj fazi, koje je egzistiralo u okruženju brojnih previranja, a koja će u kasnijim proučavanjima tog razdoblja uzrokovati njegovu marginalizaciju i zanemarivanje. Bile su to pojave impresionizma te slikarstva Paula Cézannea i Vincenta van Gogha. Uporedo s tim pojavama, u tom je razdoblju i dalje bilo snažno djelovanje akademija diljem Europe. Stoga su ovdje izdvojena tri velika centra: Pariz - kao najveće središte slikarstva akademizma druge polovine 19. stoljeća - sa Ėcole des Beaux-Arts te uz nju nezaobilazna izložbena manifestacija Salona, zatim London sa Royal Academy te München i Akademija likovnih umjetnosti. U ovom je radu dan i osvrt na slikarstvo akademizma u Hrvatskoj. Povijesne okolnosti uzrokovale su stagniranje razvoja umjetnosti u Hrvatskoj te se veća ostvarenja pronalaze u posljednjim desetljećima 19. stoljeća, u okviru kulturno-umjetničkog programa obnavljanja i utemeljenja Ise Kršnjavog u kojem sudjeluju, među ostalima, Vlaho Bukovac, Mato Celestin Medović i Bela Čikoš-Sesija.

Ključne riječi: slikarstvo akademizma, Ėcole des Beaux-Arts, Salon, Royal Academy, münchenska Akademija likovnih umjetnosti, Iso Kršnjavi, Vlaho Bukovac.

1. Zaboravljen slikarski pravac

U drugoj polovini 19. stoljeća razvio se slikarski pravac koji se gotovo zaboravio od njegova trenutka gašenja, iako je svojevremeno držao glavnu riječ na državnim akademijama i školama diljem Europe. Bilo je to tzv. slikarstvo akademizma.

Razlozi zanemarivanja ovog pravca leže prvenstveno u njegovim stilskim karakteristikama. Naime, obilježava ga izražavanje u duhu tradicije stoga su teme, kompozicije i tehnička obrada rezultat primjenjivanja ustaljenih metoda rada kakve su bile propisane na akademijama.[1] Njegove su kompozicije često hladna slikarska ostvarenja koja se doimaju više kao akademske vježbe za svladavanje *métiera* nego kao izraz određene duhovne, socijalne i povijesne slike svoga vremena. Najveća je kritika slikarstva akademizma sputavanje osobnog razvoja izraza umjetnika, iz čega se kao njegova opozicija javljaj impresionizam te slikarstvo Cezannea[2] i van Gogha.[3] Spomenuti su umjetnici tada bivali odbijenima u duhu akademizma, dok je danas na njih usmjerena posebna pažnja, budući ih se smatra inicijatorima moderne umjetnosti, a slikarstvo akademizma prepušteno je zaboravu.

Međutim, slikarstvu akademizma - kao vladajućem pravac tog doba – ipak je nužno posvetiti pažnju s ciljem osvjetljavanja cjelokupne slike umjetnosti 19. stoljeća.

U ovom će radu prvo biti izložen pregled stilskih karakteristika akademskog slikarstva unutra povijesnog okvira u kojem nastaje, te obrazloženje njegove važnosti kao i razloga odbijanja. Zatim se kroz djelovanje triju akademija europskih središta akademskog slikarstva - Pariza, Londona i Münchena, razmatra stvaralaštvo njihovih najznačajnijih predstavnika. Drugi dio rada bavi se odjecima europskog akademskog slikarstva u hrvatskoj umjetnosti druge polovine 19. stoljeća kroz djelovanje njezinih predstavnika.

---

[1] ZDENKO ŠENOA, Akademizam, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovičić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 26-27.

[2] Paul Cézanne (1839.-1906.) francuski slikar postimpresionizma čija su djela utjecala na razvoj umjetnosti 20. Stoljeća - posebice kubizma. Njegovo slikarstvo dovelo je u pitanje konvencije slikarstva 19. stoljeća jer je inzistiralo na osobnom izrazu umjetnika i na samostalnosti slikarstva, neovisnom o temi. René Huyghe, Paul Cézanne, http://www.britannica.com/biography/Paul-Cezanne, posjećeno 30.8.2015.

[3] Vincent van Gogh (1853.-1890.) nizozemski slikar postimpresionizma. Njegovo slikarstvo izražajnih boja i snažnog poteza kista utjecalo je na formiranje ekspresionizma. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Vincent van Gogh, http://www.britannica.com/biography/Vincent-van-Gogh, posjećeno 30.8.2015.

2. Buržoazija i njezino slikarstvo

Devetnaesto stoljeće obilježeno je velikim promjenama na ekonomskom, znanstvenom društvenom, političkom pa tako i kulturno-umjetničkom planu. Prouzrokovala ih je industrijska revolucija potaknuta izumom parnog stroja koji je ubrzao i pojeftinio proizvodnju te tako unaprijedio gospodarstvo i obilježio promjene u životu 19. stoljeća. S industrijskom revolucijom dolazi do napuštanja poljoprivrede, povećanja broja stanovništva u gradovima, kao i sveopći demografski rast čime se promijenilo i društveno uređenje, odnosno politika. Uz kler, plemstvo i radništvo, javlja se novi sloj društva - buržoazija - čiji visok položaj u društvu nije određen plemenitim nasljeđem već stečenim materijalnim dobrima. To materijalno bogatstvo stečeno je ekonomskim sistemom nazvanim "buržoaski liberalizam" pomoću kojeg je zakonima osigurana mogućnost brzih promjena u posjedovanju bogatstva i u stjecanju prihoda. Buržoaziju čine trgovci, proizvođači, pravnici, liječnici, profesori, umjetnici i drugi. Sistem buržoaskog liberalizma bio je povezan s aktivnim sudjelovanjem u politici, odnosno općim pravom glasa te obvezom države da osigurava osnovne principe građanskog društva, dakle slobodu razmjene dobara, kao i neograničene mogućnosti u stjecanju i gubljenju imovinskih koristi.[4]

Novi društveni sloj uspostavio je nove trendove: posjećivala su se kulturna događanja, odlazilo na izlete, pridavala se pažnja odijevanju svih članova obitelji kao i uređenju domova, a sve to u sebi je sadržavalo težnju za dostizanjem života kakav je krasio plemićki sloj društva. Stoga upravo slikarstvo akademizma na najbolji način odražava nove trendove buržoazije. Dakle, osim toga što se u slikarstvu akademizma pojačano prikazuju teme iz svakodnevnog života [primjerice *Bal na vodi* Jamesa Tissota[5] (slika 1), Večer u *Pre-Catalanu* Henria Gervexa[6] (slika 2)] pa su određeni običaji, događaji, ambijenti, odjeća i druge karakteristike društva prenesene u naše vrijeme kao zabilježene fotografijom, već je i u biti

[4] ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914*., Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974., 31.
[5] James Tissot (1836.-1903.), francuski slikar i grafičar. Studirao je na pariškoj *Ėcole des Beaux-Arts*, a 1871. godine odlazi u Englesku gdje slika koloristički profinjene *genre*-prizore iz društvenog života. SLAVKO BATUŠIĆ, Tissot, James, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 427.
[6] Henri Gervex (1852,-1929.), francuski slikar te učenik Alexandrea Cabanela i Eugénea Fromentina na *Ėcoe des Beaux-Arts*. U ranijim radovima bavi se, gotovo isključivo, mitološkim temama kao izlikom za prikazivanje aktiva, no ne uvijek uspješno (*Rolla* je odbijena na Salonu 1878. godine). Kasnije se posvećuje prikazivanju suvremenog života te slikom *Operacija* postiže veći uspjeh. Povjerena mu je izrada nekoliko važnih službenih slika kao i oslikavanje javnih prostora. UREDNICI ART RENEWAL CENTER, Henri Gervex, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=200&page=1, posjećeno 30.8.2015.

akademskog slikarstva sadržana bit samoga buržoaskog društva. Buržoasko društvo - kako je navedeno - do svog bogatstva nije dolazilo putem plemenitaškog naslijeđa, zasigurno je to bogatstvo htjelo prikazati kao visoko produhovljeno i plemenito. Tako primjerice Raimundo de Madrazo[7] u *Portretu markize d'Erve* iz 1888. godine[8] (slika 3) prikazuje ženu iz visokog pariškog društva kao boginju. No iako prikazivanje velikaša u vidu bogova u prijašnjim slikarskim stilovima nije bilo ništa neobično, ovdje se spoj realističnog prikaza i stila iz 18. stoljeća doimaju neskladnima i protuslovnima, što je česta karakteristika akademskog slikarstva.[9]

3. Slikarstvo akademizma

Slikarstvo akademizma javilo se sredinom 19. stoljeća, tj. oko 1860. godine, a trajalo je do 1900., odnosno, do 1914. godine.[10] Još se naziva *pompjerizam*[11], *kič*, *eklektizam* te *buržoaski realizam*[12] Ovo slikarstvo su podupirale državne akademije, umjetničke škole, saloni i galerije stoga ga karakteriziraju tradicionalna i konzervativna shvaćanja umjetnosti koja su bila u skladu sa strogim pravilima tih institucija.

[7] Raimundo de Madrazo y Garreta (1841.-1920.), španjolski slikar, učenik Léona Cognieta (1794.-1880.). Najčešće je slikao portrete bogatog građanstva, a neke od njegovih slika su: *Portret gospođe James Leigh Coleman* (1886.); *Toaleta* (oko 1890.-1900.). UREDNICI ART RENEWAL CENTER, Raimundo de Madrazo y Garreta, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=466&page=1, posjećeno 30.8.2015.

[8] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 29.

[9] "Prerušavanje i transformiranje u slikarstvu samo po sebi ne označava još ništa čudno, s obzirom da je vekovima postojalo u slikarskoj praksi, ali je slikareva realistička tehnika ipak u suprotnosti sa stilom XVIII veka na koji se on ovde ugledao, verovatno u skladu sa ukusom kruga poručilaca koji su sigurno još uvek sa nostalgijom gledali na prethodno doba. Rezultat je naglašeno eklektičan. Gospođa je očigledno pozirala slikaru , što se vidi iz tipičnog atelijerskog osvjetljenja koje prodire odozgo. Fotelj, ili kanabe, na čijem je naslonu sedela, pretvorena je u neku neodređenu stenu, a pejzaž sa visokim nebom potpuno je izmišljen, možda prema uzoru sa neke Gojine slike. Hladan i neuhvatljiv izraz lica odgovara socijalnoj pozadini ovog umjetničkog djela, naime, radi se o jednom višem sloju francuskog društva u kome je žena bila tretirana kao uzvišeno biće koje ne treba da ima veze sa praktičnim problemima." ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 28.

[10] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 24.

[11] *Pompiers* je naziv za francuske akademske slikare druge polovice 19. stoljeća. Pojam označava pompoznost i razmetljivost ili se odnosi na Davidove aktove koji na glavi imaju kacige s perjem, a koje su u šali uspoređivani s kacigama francuskih vatrogasaca, *les pompiers*. Pompieristi su veliku pozornost pridavali detalju i anatomskoj preciznosti , tako izostavljajući osjećajnost ili dramu. Ženski su likovi uvijek posebno lijepo oblikovani - meki, zaobljeni i puteni - te predstavljaju ideal žene kao utjelovljenja užitka, uzdignutog na razinu estetske i moralne visine. Umjetnički stilovi industrijskog XIX. stoljeća: "Državotvorna" umjetnost, u: *Opća povijest umjetnosti*, (ur.) Ivanka Borovac, Zagreb, Mozaik knjiga, 2000., 405.

[12] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 14.

3.1. Stilske karakteristike

Slikarstvo akademizma nastalo je kao spoj neoklasicizma, koji uzdiže građanske i moralne vrijednosti te ih uklapa u herojsku i idealiziranu antiku, i romantizma koji veliča snagu prirode.[13] Spoj ovih dvaju pravaca dali su osnovu za stvaranje nove tehnike i stila. Preuzimaju se skladni kontrasti svjetla i sjene, crtež jasne i naglašene linearnosti, čiste boje neoklasicizma te atmosfera romantizma. Rezultat ovog spoja su glatke površine slika na kojima prevladavaju putene boje, nježnih prijelaza, s ateljerskim osvjetljenjem prikazanih likova i predmeta na kojima se detalji izvode s velikom preciznošću te se zbog toga tako rađene slike doimaju hladnima, ispraznima i bez duha. Dakle, slikarstvo akademizma je realistično slikarstvo u kojem se velika pozornost posvećivala detaljima. "Dovršenost", odnosno empirijska stvarnost, bila je iznimno bitna. Elementi na slici trebali su biti istiniti na osnovu usporedbe s onime što je poznato o vanjskom svijetu. Uzrok u zahtijevanju ovakvog realizma bila je i pojava fotografije, koja je u početku služila kao nadahnuće, a kasnije ju je slikarstvo nastojalo nadmašiti.[14]

Ta precizna tehnika bila je kriterij u određivanju kvalitete djela. Sliku se smatralo visoko-kompleksnom umjetničkom formom koju se može izvesti samo kroz dugo i mukotrpno naukovanje. Smatralo se da je slikar, prije nego je uopće mogao stvoriti sliku koja će biti dovoljno kompetentna da se usporedi sa slikama koje su izdržale test vremena, morao steći znatnu količinu znanja i prakse. Bez iznimno razvijenih vještina crtanja, komponiranja odnosa svjetla i sjene pa boje, zatim oblikovanja formi, anatomije, kretnji i gesta te odnosa predmeta u prostoru koji su prikazani na realističan i uvjerljiv način umjetnik nije mogao stvoriti sliku koja bi sadržavala bilokakvu umjetničku vrijednost.[15] S obzirom na izraz takva tehnika: "Za kupce (…) je svjedočila o poštenju i teškom radu, a čistoća površine povezivala se s integritetom i profesionalnom savješću, što je, u očima buržoazije, jamčilo kvalitetu. Slikare se hvalilo zbog količine vremena koju su posvetili vjernom crtežu i zbog simetričnog raspoređivanja poteza kista."[16]

[13] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 36.
[14] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 36-37.
[15] RICHARD F. LACK, Bouguereau's Legacy to the Student of Painting, http://www.artrenewal.org/articles/American_Society_of_Classical_Realism/CRJ_Vol1_Issue1/Bouguereaus_Legacy.php, posjećeno 30.8.2015.
[16] Umjetnički stilovi industrijskog XIX. stoljeća: "Državotvorna" umjetnost (bilj. 11.), 406.

3.2. Odabir tema

Teme su se također bile birane prateći duh tradicije. Prikazivale su se sakralne teme koje su promovirale ideje crkve; povijesne teme koje su najčešće za cilj imale buđenje nacionalne svijesti prikazivanjem ključnih trenutaka iz povijesti određene nacije; portreti i prizori iz svakodnevnog života koji su na najbolji način također ilustrirali duh svog vremena. Česte su mitološke i alegorijske teme koje su nosile određenu moralnu poruku ili bile samo kao izlika za prikazivanje aktova, a njima se pridružuju prizori Orijenta koji, zbog širenja kolonija europskih država u zemljama Bliskoga Istoka, postaju sve češći predmet zanimanja umjetnika.

3.3. Razlozi zanemarivanja stila akademskog slikarstva i njegova važnost

Već nakon svog vrhunca akademizam se počeo zanemarivati i odbijati kao stil. Prvotno zbog ranije navedene kritike da je zapravo riječ o sputavanju razvoja osobnog izražaja umjetnika, pa samim time ne može biti individualan stil, a drugo jer ga se smatralo zastarjelim. S jedne strane drži se kako ono pokazuje nazadovanje u odnosu na pokrete koji su mu prethodili - neoklasicizam, romantizam i realizam, ali i u odnosu na one koji su se razvijali paralelno - kao što su impresionizam, slikarstvo Cezannea i Van Gogha. S druge se strane pak smatra da u odnosu na *art nouveau* i simbolizam, s kojima se često isprepliće, ne pokazuje nikakvu posebnost niti određenu važnost za budući razvoj umjetnosti. Upravo zato se akademizam ne smatra umjetničkim pokretom.

Međutim, prema obrazloženju Alekse Čelebonovića, ovom slikarstvu mora se priznati rang svojstvenog umjetničkog pokreta jer ono nosi posebna idejna obilježja i prenosi jednu sliku svijeta koju ne nalazimo u prethodnim periodima umjetnosti. Ono usto raspolaže svojstvenim izražajnim jezikom, koji se razvio iz prethodnih, ali je stekao i nove kvalitete - posebno u verističkom prikazivanju bića i svijeta - te je ono imalo podršku društvene sredine u kojoj je nastalo. Upravo je ova umjetnost najbolji odraz građanskog društva na vrhuncu njegovog prosperiteta.[17] Osim toga, umjetnicima onog vremena upravo i jest bilo u interesu slijediti odredbe akademija budući su akademije i saloni duboko cijenile takvo slikarstvo, a

[17] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 24-25.

njihovim umjetnicima pridavali veliko poštovanje, pa neke čak i odlikovali titulom *Legion d'honneur* .[18]

Stavovi o bezvrijednosti akademskog slikarstva krenuli su od stajališta moderne umjetnosti koja je svoje korijene tražila u stilovima koji su se javili kao opozicija akademizmu te koja u akademizmu nije pronašla elemente koji bi bili pokretači daljnjeg razvoja umjetnosti, a tako zanemarila cjelokupnu sliku umjetničkih događanja onog vremena.[19] Kako Čelebonović navodi: "Koncentrisana istraživanja oko impresionizma i njegovih neposrednih posledica u slikarstvu bila su dakle usmerena više ka objašnjavanju sadašnjosti nego ka davanju kompleksne slike prošlosti, a uporedo s time realističko slikarstvo istog vremena odgurnuto je kao rezultat sramne greške jer za neposredni dalji razvitak umetnosti nije ništa značilo."[20]

No vraćajući se na ovo zaboravljeno slikarstvo druge polovine 19. stoljeća otkriva se pregršt slikarskih ostvarenja, djelovanja institucija, različitih kulturno-političkih programa koji su podupirali razvoj ovakve umjetnosti te na koncu - i samo društvo koje je pokazivalo velik interes za upravo ovo slikarstvo. Diljem Europe razvila su se mnoga središta sa svojim akademijama i izlagačkim institucijama koje su njegovale slikarstvo akademizma, a svoje korijene vuku još od ranijih stoljeća. Tako uz najpoznatiju i najznačajniju akademiju, parišku *Ėcole des Beaux-arts*, treba izdvojiti londonsku *Royal Academy* te Akademiju likovnih umjetnosti u Münchenu, kao vrlo značajno središte školovanja hrvatskih slikara. No uz njih djelovali su i mnogi drugi centri - primjerice Rim, Firenca, Venecija, Madrid, Berlin, Dresden, Beč i drugi.[21]

[18] Legija časti (francuski, *Ordre National de la Légion d'honneur*) ili Nacionalni red Legije časti je najviše francusko odlikovanje koje je ustanovio Napoleon Bonaparte (1769.-1821.) 19. svibnja, 1802. godine kao priznanje za vojne i civilne zasluge koje se dodjeljuje bez obzira na podrijetlo, vjersku pripadnost ili mjesto rođenja primatelja, a koji se zaklinje na podržavanje slobode i jednakosti. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Legion of Honour, http://www.britannica.com/topic/Legion-of-Honour, posjećeno 30.8.2015.
[19] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 14-17.
[20] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 17.
[21] REDAKCIJA, Akademija, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 25.

4. Ėcole des Beaux-Arts i Salon u Parizu

Jedan od najznačajnijih središta slikarstva akademizma u Europi bio je Pariz, sa svoje dvije ključne institucije koje su podupirale tu službenu umjetnost - *Ėcole des Beaux-Arts* i Salon.

Ėcole des Beaux-Arts umjetnička je akademija koju je 1671.[22] godine osnovao Jean-Baptiste Colbert,[23] ministar kralja Luja XIV.,[24] kao *Académie Royale d'Architecutre*, a 1793.[25] godine spojila se s *Académie Royale de Peinture et de Sculpture*. Postala je nedvojbeno najbolja europska umjetnička škola.[26] Akademijom je prevladavao eklekticizam, prikazivale su se sakralne teme, zatim anegdotske teme romantičnog Orijenta, mitološke teme antike, historijsko slikarstvo te portret, a je pejzaž uglavnom zanemarivan. Nakon 1863. godine nastava se održavala u duhu neoklasicističkog slikarstva onih slikara koji su bili dobitnici *Prix de Rome*.[27]

Ova se akademija od drugih europskih akademija izdvaja po posebnom stilu, a to je tzv. *Style Ėcole* kojeg su formirali njezini nastavnici: Alexandre Cabanel, Jean-Leon Gérôme i drugi, sedamdesetih i osamdesetih godina 19. stoljeća, a kojeg je podupirao Salon. Ovaj stil karakteriziraju mnogobrojne varijante neoklasicističkih aktova mitoloških junakinja – Venera, Psycha, Pandora, Andromeda, nimfi, bakantica – koje su izvedene u idealiziranim formama,

---

[22] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Ėcole des Beaux-Arts, http://www.britannica.com/topic/Ecole-des-Beaux-Arts, posjećeno 30.8.2015.

[23] Jean-Baptiste Colbert (1619,.1683.), francuski generalni upravitelj financija (od 1665. godine) i tajnik državne mornarice (od 1668. godine) za vladavine kralja Luja XIV. Francuskog. Oformio je program ekonomske obnove čime je Francuska postala dominantnom silom u Europi. VICTOR-LUCIEN TAPIĖ, Jean-Baptiste Colbert, http://www.britannica.com/biography/Jean-Baptiste-Colbert, posjećeno 3.9.2015.

[24] Luj XIV. (1638.-1715.), francuski kralj od 1643. do 1715. godine, koji je kraljevstvom vladao iz svoje palače u Versaillesu. Poznat je i pod nazivima "Luj Veliki"; "Kralj Sunca" te kao simbol apsolutističke vladavine. PHILIPPE ERLANGER, Louis XIV, http://www.britannica.com/biography/Louis-XIV-king-of-France, posjećeno 3.9.2015.

[25] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 22), posjećeno 30.8.2015.

[26] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, *Vlaho Bukovac: Život i djelo 1855.-1922.*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2005., 166.

[27] *Prix de Rome* ili *Grand Prix de Rome* je školska stipendija koju je francuska vlada dodjeljivala mladim francuskim umjetnicima, između 1663. i 1968. godine, kako bi im omogućila školovanje u Rimu. Nazvana je *Prix de Rome* jer studenti koji su je osvojili - a natjecali su se u svim umjetničkim kategorijama - odlazili su na školovanje u Rim, na *Académie de France*. *Académie de France* je, na poticaj Charlesa Le Bruna (1619.-1690.) – osnivača *Académie Royale de Peinture et de Sculpture*, 1648. u Parizu - osnovao kralj Luj XIV. kao dio svog pokroviteljstva umjetnosti. Francuskim statutom iz 1666. godine određeno je da se nagrada dodjeljuje studentima kraljevske akademije, i to slikarima i kiparima, a od oko 1720. godine i arhitektima te od 19. stoljeća grafičarima i glazbenicima. Neki od nagrađivanih umjetnika su:Jean-Honoré Fragonard (1732.-1806.), Jacques-Louis David (1748.-1825.), Jean-Antoine Houdon (1741.-1828.), Jean-Baptiste Carpeaux (1827.-1875.), Claude Debussy (1862.-1918.). UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Prix de Rome, http://www.britannica.com/topic/Prix-de-Rome, posjećeno 30.8.2015.

savršenih i uglađenih površina, preciznog crteža, sladunjava kolorita - kao konkurencija fotografiji, te privlačnih i zavodljivih stavova, ali bez duha.[28]

Kako je ranije navedeno, pariški Salon podupirao je ovakvo slikarstvo. "Salon" ili "Pariški Salon" izložbena je manifestacija *Académie Royale de Peinture et de Sculpture*, koju je podržavala francuska vlada, a nastala je 1667. godine kada je kralj Luj XIV. sponzorirao izložbu *Académie*. Naziv je dobila po *Salon d'Apollon* u palači u Louvreu u kojoj se održavala, a od 1737. godine izložba je postala godišnji događaj. Godine 1748. uveden je žiri Salona, sastavljen od članova *Académie Royale de Peinture et de Sculpture*, koji je vršio selekciju izlagača.[29] Pravo izlaganja imali su članovi *Académie Royale de Peinture et de Sculpture* te njihovi pozvani pomoćnici. Po ovom francuskom uzoru, sistem redovitih izložaba prihvaćen je u Leipzigu 1764. godine te u Londonu 1768. godine, a u Hrvatskoj od 1898. godine javlja se "Hrvatski salon". Do početka Drugog svjetskog rata na Salonu je glavnu riječ držala konzervativna, "službena" umjetnost akademizma pa su uglavnom bile prisutne historijske i religiozne teme, konzervativni portreti i *genre* scene s naglašenom narativnošću.[30]

Pa iako je takva umjetnost "sputavala" razvoj individualnog jezika pojedinog umjetnika njima je glavni interes bio stvaranje upravo takvih slika, po strogim pravilima akademizma. Razlog tomu jest njihova želja za sudjelovanjem na Salonu. Budući se samim sudjelovanjem na ovoj manifestaciji stjecao značajan ugled među akademskim svijetom umjetnici su bili iznimno motivirani za sudjelovanjem na Salonu. "Izlagati na Salonu značilo je, doduše, prilagoditi se diktiranom stilu, koji se ujedno poklapao s ukusom mondene publike. (…) Zato je ideal svakog pariškog umjetnika, pa i samih impresionista, bio pošto-poto biti prisutan u Salonu, a dobiti vrhunsku nagradu 'Prix de Rome', što je za sobom povlačilo daljnju edukaciju u Rimu, bio je nedokučivi san svakog studenta *Ėcole des Beaux-Arts*."[31]

Neki od najznačajnijih slikara *Ėcole des Beaux-Arts*, čiji će rad ovdje biti izložen, su: Alexandre Cabanel, Jean-Léon Gérôme i William Adolphe Bouguereau.

---

[28] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 168.
[29] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Salon, http://www.britannica.com/art/Salon-French-art-exhibition, posjećeno 30.8.2015.
[30] ZDENKO ŠENOA, Salon, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 154.
[31] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 171.

4.1. Alexandre Cabanel

Alexandre Cabanel (1823.-1889.),[32] bio je jedan od najznačajnijih profesora *Ėcole des Beaux-Arts* te najpoznatijih izlagača pariškog Salona, a njegovo je slikarstvo reprezentativan primjer akademskog slikarstva pariškog kruga, poznatog kao *Style Ėcole*. I sam je bio student *Ėcole des Beaux-Arts* u klasi profesora Françoisa Edouarda-Picota,[33] kod kojeg dobiva poduke u duhu klasicizma Jacquesa-Louisa Davida.[34] Kao student 1845. godine osvaja nagradu *Prix de Rome*[35] zbog koje je u Rimu proveo više od šest godina,[36] a odlikovan je i titulom *Legion d'honneur*.[37] Kao redovni izlagač na pariškom Salonu predstavljao se s portretima, aktovima, sakralnim temama, ali najpoznatiji je po mitološkim temama koje se odlikuju dopadljivim formama s naglašenim, preciznim crtežom te velikom pažnjom posvećenom svakom detalju, dok je kolorit sladunjav i pretežno hladan.[38]

Slika *Rođenje Venere* iz 1863. godine[39] (slika 4) Cabanelovo je najpoznatije djelo, a ujedno i najbolji primjer akademskog slikarstva. Slika je bila prava senzacija pariškog Salona te mu donijela titulu *Legion d'honneur,* a kao još veću čast sliku je kupio sam car Napoleon III.[40] *Rođenje Venere* je savršen primjer utjelovljenja ideala akademskog slikarstva. Odabrana je klasična mitološka tema: već dobro poznat prizor Venerina rođenja u kojem se božica ljepote rađa iz morske pjene i dolazi na obalu. Iako je tema bila veoma popularna u 19. stoljeću, nije imala ideološko značenje kakvo su ova i druge mitološke teme nosile u

[32] REDAKCIJA, Cabanel, Alexandre, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 561.
[33] François Edouard-Picot (1786.-1868.), francuski slikar, učenik Jacquesa-Louisa Davida (1748.-1825.) te profesor mnogim slikarima, među kojima i dvojci najznačajnijih predstavnika akademskog slikarstva: Alexandreu Cabanelu i Williamu Adolpheu Bouguereau. Neka od njegovih djela su: *Kupid i Psiha* (1817.); *Znanost i Genije otkrivaju antički Egipat i Grčku* (1827.). UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, François Edouard-Picot, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=2696&page=1, posjećeno 30.8.2015.
[34] Jacques-Louis David (1748.-1825.), najpoznatiji slikar prve polovine 19. stoljeća te najznačajniji predstavnik neoklasicizma - stila koji je bio reakcija na rokoko. Njegova velika platna s klasičnim temama bila su široko prihvaćena, a iz velikog slikarskog opusa ističu se povijesne scene i portreti. Za vrijeme Francuske revolucije (započela 1798. godine) kratko je vrijeme obnašao funkciju ministra kulture. ROY DONALD MCMULLEN, Jacques-Louis David, http://www.britannica.com/biography/Jacques-Louis-David-French-painter, posjećeno 3.9.2015.
[35] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Alexandre Cabanel, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=5, posjećeno 30.8.2015.
[36] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 21.
[37] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 168.
[38] REDAKCIJA (bilj. 32), 561.
[39] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Alexandre Cabanel, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=5, posjećeno 30.8.2015.
[40] Napoleon III. (1808.-1873.), predsjednik Francuske Druge Republike (1850.-1852.), a zatim francuski car (1852.-1870.) HEINRICH GUSTAV EULER, Napoleon III., http://www.britannica.com/biography/Napoleon-III-emperor-of-France, posjećeno 30.8.2015./ VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 168.

prethodnih razdobljima, već je glavni cilj bio slikarima pružiti mogućnost uvođenja erotizma u slikarstvo. Svoju popularnost mitološke teme doživljavaju upravo zbog toga jer nude mogućnost prikazivanja aktova, a da pritom ne bude povrijeđen javni moral, jer ipak je prikazano mitološko biće, a ne stvarna osoba - što će kasnije izazvati skandal kada Ėdouard Manet[41] bude izložio slike *Doručak na travi* ili *Olimpiju* u kojima su ženski aktovi stvarne, suvremene osobe.

Za Cabanela mitološke teme su doista bile izlika za slikanje nage figure, koja je idealizirana i prikazana u zamamnoj pozi.[42] Božica pluta na valovima mora, ispružena i u gesti kao da se budi iz slatkog sna. Njezino tijelo čini osnovnu horizontalnu os slike zbog koje je kompozicija jednostavna i smirena, što na najbolji način prenosi mističnost i senzualnost prizora. Figura je oblikovana poput antičke skulpture - savršeno idealizirano tijelo gracioznih kretnji - a blijeda boja svilene kože ujedno stvara dojam mekoće i teksture mramora zbog koje se figura doima nestvarno i neprirodno. Blijeda boja tijela stapa se s nježnom plavom bojom neba i mora čime se stvara jednoličnost u koloritu, bez većih naglasaka. Svečanost prizora izražena je *puttima* koji lebde nad Venerom i pušu u školjke stvarajući pjesmu dočeka. Drugi primjeri mitoloških tema koje su samo izlika za prikazivanje aktova, uz *Rođenje Venere* može se navest *Nimfa i satir* iz 1860. godine[43] (slika 5) te *Fedra* iz 1880. godine[44] (slika 6).

Alexander Cabanel kao jedan od vodećih profesora na *Ėcole des Beaux-Arts* u Parizu i kao izvrstan crtač i tehničar svojim je studentima pružio najsolidniju osnovu *métiera*, no tako istovremeno sputavajući njihovu autentičnu kreativnost.[45] Jedan od njegovih učenika bio je i Vlaho Bukovac.

[41] Ėdouard Manet (1832.-1883.), francuski slikar koji je raskinuo s tradicionalnim tehnikama slikanja, a kao teme svog slikarstva odabirao je prizore iz suvremenog života. Začetnik je impresionizma. PIERRE COURTHION, Ėdouard Manet, http://www.britannica.com/biography/Edouard-Manet, posjećeno 30.8.2015.
[42] UREDNICI MUSÈE D'ORSAY, Alexandre Cabanel: The Birth of Venus, http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/painting/commentaire_id/the-birth-of-venus-7137.html?cHash=2d4e4c9917, posjećeno, 16.8.2015.
[43] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 39), posjećeno 30.8.2015.
[44] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 39), posjećeno 16.8.2015.
[45] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 168.

4.2. Jean-Léone Gerôme

Drugi istaknuti profesor na *Ėcole des Beaux-Arts* i značajan predstavnik akademskog slikarstva je Jean-Léon Gérôme (1824.-1904.).[46] Bio je slikar, grafičar i kipar, te učenik Paula Delarochea.[47] Njegovo slikarstvo također karakterizira precizan crtež i dopadljiv kolorit u mitološkim, sakralni, historijskim temama, portretima, *genre* scenama te orijentalnim motivima, a potkraj života posvetio se kiparstvu.[48] Najčešće je prikazivao mitološke scene i prizore iz antičke povijesti,[49] ali nakon puta u Tursku i Egipat 1850-ih godina[50] u svoje slikarstvo uvodi snažan orijentalizam, pa samim time i elemente egzotike.[51]

Slika *Gladijatori (Pollice Verso)* iz 1874. godine[52] (slika 7) izvrstan je primjer njegova prikazivanja motiva iz antičke povijesti, ali i dobar primjer antičkih tema u drugoj polovini 19. stoljeća uopće.

Nešto ranije, u doba neoklasicizma, umjetnici su mitologiju i povijest antike koristili za izražavanje moralne pouke najčešće odabirući prizore iz povijesti antičke Grčke i Rima jer su smatrali da su ljudska osjećanja tada bila čistija i da je ponašanje nekih povijesnih ličnosti bilo oličenje beskompromisne ispravnosti. Slikarstvo akademizma tradicionalno je nastavilo prikazivati antičke teme. Postoje dva različita načina prikazivanja antičkih motiva: objektivni - koji koristi znanstvene tehnike, fotografiju, mjerne i povijesne podatke o predmetima - i subjektivni - koji se oslanja na osobna zapažanja umjetnika. Jean-Léon Gérôme, bavio se proučavanjem arheologije i etnografije pa kad je slikao temu iz antičke povijesti nastojao je sve elemente prikazati točnima te biti što bliži rezultatima do kojih su dospjela dotadašnja

[46] SLAVKO BATUŠIĆ, Gérôme, Jean-Léon, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: D-Jni*, (ur.) Andre Mohorovićić, 2., Leksikografski zavod FNRJ, 1962., 370.
[47] Paul Delaroche (1797.-1859.), francuski slikar, poznat po realističnim historijskim temama. Njegove slike se odlikuju glatkom površinom visoka stupnja dovršenosti, a pri komponiranju slika izrađivao je voštane modele pomoću kojih je slikao figure. Stil mu je na razmeđi klasicizma i romantizma. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Paul Delaroche, http://www.britannica.com/biography/Paul-Delaroche, posjećeno 3.9.2015. / UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Jean Léone Gérôme, http://www.britannica.com/biography/Jean-Leon-Gerome, posjećeno 29.8.2015.
[48] SLAVKO BATUŠIĆ (bilj. 46), 370.
[49] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 76.
[50] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Jean Leone Gérôme, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=9, 29.8.2015.
[51] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 50), posjećeno 29.8.2015.
[52] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 77.

istraživanja - anatomija, kretanja figura, arhitektura, odjeća i dr. - sve je bilo u službi re-evociranja scena koje su se nekad događale.[53]

No, na slici *Gladijatori (Pollice Verso)* nije prisutan onaj idealizirani duh neoklasike koji prikazuje dostojanstvene Rimljane. Ovdje je u prvom planu stariji gladijator koji jasno izražava da je riječ o groznom poslu u kojem uspjeh nije više mogao postići snagom, već vještinom, a publika na tribinama također odražava brutalnost prizora. Sve to više odgovara objektivnom i znanstvenom pristupu prikazivanja prizora nego onom idealiziranom.[54] Osim toga, arhitektura amfiteatra precizno je prenesena arheološkom točnošću, kao i odjeća publike te oklop gladijatora, a teatralnost i dramatičnost događaja naglašena je pokretima publike i njezinom gestom palca okrenuta prema dolje kao znaka loše borbe i gubitka. U istom ovom duhu je i slika *Posljednja molitva kršćanskih mučenika* iz 1883. godine,[55] (slika 8) koja na isti znanstveno-precizan način prikazuje događaj u kojem su arhitektura, likovi, životinje izvedeno realistično naglaskom na dramatiku događaja.

Jean-Léon Gérôme je 1854. godine posjetio Tursku i obale Dunava, a 1857. godine Egipat.[56] Istraživanja na ovim putovanjima potaknula su ga da u svoje slikarstvo uvede teme orijentalizma. U 19. stoljeću prizori s Istoka nisu bili rijetkost. Mnogi su umjetnici, širenjem europskih država na vaneuropskom tlu, bili potaknuti na putovanja u egzotične zemlje Bliskoga Istoka. Oni u svojim slikama Orijent prikazuju s dva aspekta doživljaja: vanjski, koji izražava bogatstvo Istoka, prikazujući arhitekturu, nošnju, običaje; i unutrašnji koji nastoji otkriti tajne intimnog života tamošnjih ljudi, stoga je vrlo često spojen s erotikom.[57]

Gérômeov primjer za prvi aspekt slikarstva orijentalizma je slika *Trgovci tepisima* iz 1887. godine[58] (slika 9). Slika prikazuju zadivljenost Orijentom. U duhu akademizma svaki detalj arhitekture, odjeće i izloženih tepiha izveden je s velikom točnošću. Crtež je precizan i ispunjen jakim blještavim koloritom. Sam prizor je realan, sličan fotografiji.

No, u prikazima života Orijenta ipak su omiljenije bile one teme s elementima erotizma kao prikazi robinja ili ljepotica u haremima, za koje je Gérôme razvio osoban način

[53] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 76.
[54] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 77 – 78.
[55] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 50), posjećeno 30.8.2015.
[56] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 50), posjećeno 29.8.2015.
[57] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 112.
[58] MINNEAPOLIS INSTITUTE OF ART, The carpet Merchant, https://collections.artsmia.org/index.php?page=detail&id=10361, posjećeno 17.8.2015.

tretiranja ovakvih motiva, a to je: bez idealizacije i heroizacije, karakteristične za romantizam, ali i bez nasilja. Takva je primjerice njegova slika *Haremske terme* iz 1885. godine.[59] (slika 10) ili *Kupka, Žena pere stopala* iz 1889. godine[60] (slika 11). U obje slike arhitekturu termi i predmete prikazuje realistično, s preciznošću istraživača. Ljepotice u tim termama prikazane su kao idealizirane figure, poput onih antičkih mitoloških likova kod Cabanela - putene, ali opet mramorno blijede kože, izvedene preciznim crtežom u kojem je pažnja posvećena svakom detalju. Dubina prostora riješena je perspektivnim skraćenjima te odnosima svjetla i sjene gdje je u prvom planu veća koncentracija svjetla, a u dubini prevladava tama. Prevladavaju zagasite boje smeđe, sive i tamno plave boje, koje su u kontrastu s bjelinom tijela i elemenata arhitekture.

4.3. William Adolphe Bouguereau

Najznačajniji predstavnik *Ėcole des Beaux-Arts* i pariškog Salona nesumnjivo je William Adolphe Bouguereau (1825.-1905.).[61] Njegova djela najbolji su primjer akademskog slikarstva u Europi. Godine 1846.[62] upisuje *Ėcole des Beaux-Arts*, u klasi profesora François-Edouarda Picota, a 1850. godine[63] osvojio je *Prix de Rome* zbog koje u Rimu provodi četiri godine. Po povratku u Pariz izlaže na Salonu i privlači veliku pozornost svojim mitološkim, alegorijskim i religijskim slikama, zatim portretima te prikazima iz svakodnevnog života, odnosno prikazima seljanki.[64] Godine 1876. postaje profesor *Ėcole des Beaux-Arts*.[65] Njegovo slikarstvo karakterizira visok stupanj dovršenosti, savršena tehnička preciznost, besprijekoran realizam koji je u rivalstvu s fotografijom. Bouguerau je poznat kao najbolji slikar forme,

[59] THE ATHENAEUM, Grande Piscine de Brousse, http://www.the-athenaeum.org/art/detail.php?ID=15959, posjećeno 30.8.2015.
[60] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 50), posjećeno 30.8.2015.
[61] REDAKCIJA, Bouguereau, William-Adolphe, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 469.
[62] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, William-Adolphe Bouguereau, http://www.britannica.com/biography/William-Adolphe-Bouguereau, posjećeno 29.8.2015.
[63] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 62), posjećeno 29.8.2015.
[64] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 62), posjećeno 29.8.2015.
[65] REDAKCIJA (bilj. 61), 469.

odnosno anatomije ljudskog tijela[66] te individualne osobnosti i raspoloženja prikazanih likova.[67]

U iznimno velikom opusu Williama Adolphea Bouguereaua možda je najpoznatija njegova slika *Rođenje Venere* iz 1879. godine[68] (slika 12), koja je bila senzacija pariškog Salonu te godine. Bouguereau je razvio idealan tip ljepote koji je najizraženiji osobito u prikazima ženskih aktova i mladih seljanki. No, bez obzira na to koliko je težio idealizmu, uvijek je ostao vjeran prirodi.[69] Kako bi postigao te idealne forme razvio je preciznu tehniku na osnovama klasicizma: precizan crtež, savršeno oblikovana anatomija, realizam i gracioznost u pogledu gesti, skladni odnosi svjetla i sjene te racionalni međuodnosi predmeta u prostoru koji je iluzionistički razvijen perspektivnim skraćenjima u dubinu slike, ali oblikovan na realistički i uvjerljiv način. Svoj je ukus smatrao eklektičnim, a njegova djela zaista izražavaju karakteristike svojstvene neoklasicizmu, romantizmu, impresionizmu i realizmu. No, cilj mu nije bio samo realistično slikarstvo. On realističnim prikazima, gotovo identičnima fotografiji, nastoji stvoriti idealizirane forme temeljene na promatranjima prirode kako bi slavio čovječanstvo, ljubav i sanjarski duh. Namjerno je izbjegavao prikazivanje stvarnosti, urbanog života, politike i industrije kako bi potaknuo uzdizanje misli i duha od ovozemaljskih problema u Arkadiju.[70] Formom postiže ono duhovno i misaono.

Upravo je tako prikazao i svoju Veneru. Rimska božica ljepote i ljubavi, u svojoj idealiziranoj formi, oličenje je ideala kojima čovječanstvo treba težiti, a to su upravo ljubav i ljepota. Prikazana je kako na školjci izranja iz morske pjene okružena Nerejidama i Tritonima koji je pušući u školjke dočekuju pjesmom, a anđeli koji svjedoče njezinu rođenju uzdižu se u nebo. Prizor je spoj senzualnosti likova i spektakularnosti događaja.

Bouguereau je, dakle, bio besprijekoran u prikazivanju svih tema i žanrova, no valja istaknuti njegove slike mladih seljanki. Iako teme iz seoskog života nisu u ono vrijeme bile naročita novost, ono što Bouguereauove slike čini revolucionarnima jest prikazivanje mladih seljanki s notom plemenitosti i dostojanstva (do tada seljaci nikad nisu bili tretirani s tolikim

[66] RICHARD F. LACK (bilj. 15), posjećeno 30.8.2015.
[67] MARK STEVEN WALKER, William-Adolphe Bouguereau and the Craft of Picture-making, http://www.artrenewal.org/articles/American_Society_of_Classical_Realism/CRJ_Vol1_Issue1/Bouguereau_Craft/Bouguereau_Craft.php, posjećeno 30.8.2015.
[68] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, William Adolphe Bouguereau, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=63&size=large, 30.8.2015
[69] RICHARD F. LACK (bilj. 15), posjećeno 30.8.2015.
[70] MARK STEVEN WALKER (bilj. 67), posjećeno 30.8.2015.

poštovanjem). One više nisu samo puke žanr teme, već je naglašena njihova individualnost te postaju jednako važne kao što je i božica Venera na slici *Rođenje Venere*.

Slika *Na rubu potoka* iz 1875. godine[71] (slika 13) izvrstan je primjer Bouguereaova prikazivanja seljanki s naglaskom na njihovu osobnost i raspoloženje. Izražena je individualnost djevojke. Pogled joj je upućen izravno k promatraču, a u njemu se prepoznaje njezina dobrota, iskrenost i povjerenje. Ovo je najbolji primjer umjetnikove jedinstvene vještine da prikaže suptilne nijanse osobnosti i raspoloženja.[72] Uz ovu sliku može se navesti i slika *Pastirica* iz 1889. godine[73] (slika 14). U izrazu i ove mlade djevojke, kao i u njezinu stavu, odjeći te koloritu i atmosferi slike može se pročitati život zaokupljen teškim radom, ali njezinim duhom vlada vjernost, marljivost i dobrota.

U Bouguereauovu opusu izdvaja se i sakralno slikarstvo. On u svojim sakralnim slikama izražava pobožnost prema bogu, ali i prema čovječanstvu. Ta istovremena pobožnost prema uzvišenom i ovozemaljskom izražava se, kao i kod mitoloških tema, Bouguereaovim profinjenim stilom, u kojem i božansko i svjetovno biće prikazuje u lijepim i idealiziranim formama. Kao i u svim svojim slikama figure izrađuje s velikim stupnjem dovršenosti. Iznimna pažnja posvećena je crtežu, koji je osnova njegova komponiranja, zatim odnosima svjetla i sjene te finim nijansama ružičaste boje kojom izvodi putenu kožu svojih likova. Slika *Bogorodica s anđelima* iz 1881. godine[74] (slika 15) prikazuje Mariju i Krista kakao spavaju, dok anđeli sviraju uspavanku. Bouguereau je, kako bi došao do savršenog prikaza, anđele obično slikao tako što je više puta prikazivao figuru istog modela, a osim toga imao je običaj i prikazivati ruke jednog modela, lice drugog, kosu trećeg itd. U sakralnim slikama i prikazima svetaca, posebno je tražio neodoljivu ljusku sliku koja će moći prenijeti svetost.[75]

Slika *Bičevanje Krista* iz 1880. godine (slika 16) jedno je od njegovih remek djela - danas u krstionici katedrale *La Rochelle* u Francuskoj. Krist visi, privezan za stup, nogu ispruženih na podu, glave zabačene za natrag te podnosi žrtvu za spas čovječanstva. Dvojca likova s lijeve i desne strane prikazani su u trenutku zamaha bičevima, dok treći privezuje

[71] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 68),posjećeno 29.8.2015.
[72] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 68),posjećeno 29.8.2015.
[73] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 68),posjećeno 29.8.2015.
[74]KARA LYSANDRA ROSS, William Bouguereau and his Religious works, http://www.artrenewal.org/articles/2012/Bouguereau_religious_works/bouguereau_religious_works.php, posjećeno 29.8.2015.
[75] KARA LYSANDRA ROSS, (bilj. 74), 29.8.2015.

nove šibe.[76] Prizor je okružen promatračima koji znatiželjno, ali s izrazom zgražavanja promatraju događaj.

5. *Royal Academy* u Londonu i teme iz svakodnevnog života

London je, sa svojom *Royal Academy of Arts*, još jedan od europskih središta slikarstva akademizma druge polovine 19. stoljeća. Kraljevsku umjetničku akademiju osnovao je 1768. godine[77] kralj George III. (1738.-1820.).[78] Nastava akademije prvotno se održavala u Somerset House, današnji Institut Courtauld,[79] gdje je bila smještena i njezina zbirka, ali 1837. godine akademija se seli na Trafalgar Square, a 1868. u Burlington House u Westminsteru, gdje je i danas smješteno njezino glavno sjedište, muzej i obrazovni sadržaji.[80]

U Engleskoj su u drugoj polovini 19. stoljeća bili omiljeni prizori iz suvremenog života, stoga su najčešći motivi: svakodnevna događanja građanstva, balovi, posjeti izložbama, obiteljska druženja, portreti. [81] No, ipak se ne zanemaruju i one tradicionalne teme inspirirane antikom i antičkom mitologijom. Tako primjerice, uz prizore suvremenog građanstva Williama Powella Fritha, Sir Lawrenece Alma-Tadema to građanstvo zaodijeva u antičko ruho, pa suvremenu temu prikazuje kao klasičnu.

[76] KARA LYSANDRA ROSS, (bilj. 74), 29.8.2015.
[77] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Royal Academy of Arts, http://www.britannica.com/topic/Royal-Academy-of-Arts, posjećeno 1.9.2015.
[78] George III. (1738.-1820.), punim imenom George William Frederick, bio je kralj Velike Britanije i Irske od 1760. do 1820. godine. Od 1760. do 1814. godine bio je i princ Svetog rimskog carstva, a zatim je od 1814. do 1820. godine bio kralj Hanovera - u vrijeme kada je Britanija osvojila carstvo u sedmogodišnjem ratu, ali izgubila svoje posjede u Americi. No, nakon borbe protiv Napoleonove Francuske Britanija je proizašla kao vodeća sila Europe. JOHN STEVEN WATSON, George III., http://www.britannica.com/biography/George-III, 1.9.2015.
[79] *Courtauld Institute Galleries* je muzej kojim upravlja londonsko sveučilište i zaklada Samuela Courtaulda, kako bi se potaklo poučavanje i istraživanje povijesti umjetnosti. Galerije se nalaza u Somerset House u Westminsteru. Courtauld institut za umjetnost osnovan je 1931. godine sa slikama francuskih impresionista i postimpresionista koje je darovao bogati proizvođač svile Samuel Courtauld (1876.-1947.). Zbirka je za javnost otvorena od 1958. godine. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Courtauld Institute Galleries, http://www.britannica.com/topic/Courtauld-Institute-Galleries, 1.9.2015.
[80] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 77) posjećeno, 1.9.2015.
[81] Umjetnički stilovi industrijskog XIX. stoljeća: "Državotvorna" umjetnost (bilj. 11.), 400.

5.1. William Powell Frith

Istaknuti slikar scena iz svakodnevnog života je William Powell Frith (1819.-1909.).[82] Njegove su kompozicije često prenapučene mnoštvom likova, koji su izrađeni velikom preciznošću, karakterističnom za slikarstvo akademizma, ali koja je u njegovu slučaju bliskija onoj prerafaelita.[83] William Powell Frith jedan je od predstavnika engleskog akademskog slikarstva. Kraljevsku akademiju upisuje 1837. godine, a izlaže 1840. godine i ubrzo postiže veliki uspjeh.[84]

Prva u nizu velikih kompozicija s mnoštvom likova je *Pješčana obala Ramsgatea* (slika 17) koju izrađuje nakon posjeta Ramsgatea 1851. Na slici je radio gotovi više od tri godine zbog svoje minuciozne tehnike u izradi brojnih likova i detalja. Međutim, upravo mu je njezino izlaganje na *Royal Academy* 1854. godine donijelo veliki uspjeh, a još veću čast potvrdila kraljica Viktorija koja ju je iste godine i kupila.[85]

Frith je na izložbama Royal Academy nastavio s ovakvim kompozicijama, pa 1858. godine izlaže *The Derby Day* (slika 18), zatim 1862. *Željeznička stanica* (slika 19), a 1883. *Otvaranje izložbe u Royal Academy, 1881* (slika 20).[86]

Slika *Otvaranje izložbe u Royal Academy, 1881.* prikazuje mnoštvo otmjenog londonskog građanstva koje se okupilo na otvaranju izložbe. Frith je ovom slikom takve moderne priredbe, na kojoj dolazi do izražaja pretjerani zanos estetičara, podvrgnuo blagoj kritici, što je bilo karakteristično za ovakvo slikarstvo jer se ono bavilo moralnim vrijednostima.[87] Prizor je izveden realistično, no ovdje, kao ni u engleskom slikarstvu akademizma uopće, nije cilj bio dostići savršenu uglačanost površine slike sa snažnim i

[82] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, William Powell Frith, http://www.britannica.com/biography/William-Powell-Frith, posjećeno 1.9.2015.
[83] Prerafaeliti su grupa britanskih slikara koji su se okupili 1848. godine. Njihovo slikarstvo nastaje kao opozicija slikarstvu Kraljevske akademije jer su ga smatrali neinovativnim, oficijelnim historijskim slikarstvom pa su zato težili izražavanju nove moralne ozbiljnosti i iskrenosti u svojim djelima. Bili su nadahnuti talijanskom umjetnosti 14. i 15. stoljeća, a sam naziv "Prerafaeliti" izražava njihovo divljenje za umjetnost koju su smatrali jednostavnim i izravnim prikazom prirode, što je bilo karakteristično za talijansko slikarstvo prije visoke renesanse, tj., prije Raffaèlla. Djelovanje grupe nije trajalo dugo, međutim izvršili su znatan utjecaj na britanske slikare. Neki od predstavnika prerafaelita su: Dante Gabrijel Rossetti, William Holman Hunt, John Everett Millais. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Pre-Raphaelite Brotherhood, http://www.britannica.com/art/Pre-Raphaelite-Brotherhood, posjećeno 1.9.2015.
[84] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 82), posjećeno 1.9.2015.
[85] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 82), posjećeno 2.9.2015.
[86] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 82), posjećeno 2.9.2015.
[87] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 14.

preciznim crtežom u osnovi, što je karakteristika pariškog kruga. Ovdje prevladava iskričava paleta boja, šarene i raskošne odjeće posjetitelja, osobito haljina dama, ali i dekoracije prostora. Mnoštvo likova prikazano je u različitim gestama i pokretima dok razgledavaju izložene radove ili komuniciraju s nekim u gomili, no - iako su ti pokreti i geste dosljedno izvedeni - prikazu nedostaje životnost stvarnog događaja te se doima poput namještene scenografije.

5.2. Sir Lawrence Alma-Tadema

Slike s prizorima iz svakodnevnog života karakteristične su i za opus slikara Sir Lawrence Alma-Tadema (1836.-1912.).[88] On je jedan od najpoznatijih slikara kasnog 19. stoljeća u Engleskoj. No njegove slike zaodjenute su u antičko ruho te zadivljuju svojom izvrsnošću izvedbe bliske tendencijama pariške *Ėcole des Beaux-Arts*. Sir Lawrence Alma-Tadema rođen je u Nizozemskoj, a studij započinje na akademiji u Antwerpenu (1852.-1858.). Za boravka u Italiji 1863. godine počeo se zanimati za grčku i rimsku antiku te egipatsku arheologiju. Stoga u svojim slikama, s prizorima iz svakodnevnog života engleskog građanstva, gotovo isključivo prikazuje elemente klasične arhitekture, ukrasa i običaja. Poznat je upravo po preciznom i vjerodostojnom prikazivanju antičke arhitekture i kostima sa sjajnim izvedbama tekstura mramora, bronce i svile. U englesku dolazi početkom 1870-ih godina te 1879. godine postaje članom Kraljevske akademije.[89]

U svim svojim slikama Sir Lawrenece Alma-Tadema nastojao je postići uzvišenu didaktičnu umjetnost, u helenističkom duhu. Vjerovao je da, iako se vremenom promijenila vizualna pojavnost vanjskog svijeta, ljudi su u svojoj suštini ostali isti, stoga antičke likove prikazuje kao svoje suvremenike – odnosno, svoje suvremenike odijeva u antičko ruho. Te slike bile su kao ogledalo viktorijanskih imperijalista koji su sebe vidjeli kao nasljednike Rimskog carstva pa bogatu građanski klasu Velike Britanije prikazuje kao Rimljane.[90] Primjer ovih karakteristika Tademova slikarstva – u njegovu iznimno velikom opusu - su: *Najmiliji*

[88] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Sir Lawrence Alma Tadema, http://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=8&page=1, posjećeno 1.9.2015.
[89] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Sir Lawrence Alma-Tadema, http://www.britannica.com/biography/Lawrence-Alma-Tadema, posjećeno 1.9.2015.
[90] VERN GROSVENOR SWANSON, Bigraphy od Sir Lawrence Alma-Tadema, http://www.artrenewal.org/articles/On-Line_Books/Alma-Tadema/tadema4.php, posjećeno 1.9.2015.

običaji iz 1909. godine[91] (slika 21), *Proljeće* iz 1894. godine (slika 22)[92] i *Galerija skulptura* iz 1874. godine[93] (slika 23). Također, u ovim slikama očita je i druga karakteristika Tadema slikarstva, a to je izrazita usredotočenost na estetiku. Zanimalo ga je prikazivanje i formalna vrijednost u shvaćanju istine i ljepote, no gdje je ideja ljepote povezana s idealizmom i moralnom vrijednosti.[94]

6. Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i historijsko slikarstvo

München početkom 19. stoljeća, na čelu s dinastijom Wittelsbach,[95] postaje važnim kulturno-umjetničkim centrom, sa središnjom umjetničkom institucijom - Akademijom likovnih umjetnosti, koja svoj vrhunac doživljava drugom polovinom stoljeća.[96] Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu osnovana je 1808. godine[97] te postaje iznimno važan centar školovanja umjetnika iz sjevernih, istočnih i jugoistočnih zemalja Europe.[98] Oformljena je na temelju kulturne politike kraljevskog dvora i njegovih brojnih narudžbi te je u glavnom bavarskom gradu okupila brojne umjetnike koji ga pretvaraju u živo i otvoreno umjetničko središte.[99] U prvoj polovini stoljeća obilježena je djelovanjem Nazarenaca[100] koje Ludwig I.[101]

[91] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 84.
[92] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 88), posjećeno 30.8.2015.
[93] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA (bilj. 88), posjećeno 30.8.2015.
[94] VERN GROSVENOR SWANSON (bilj. 90), posjećeno 1.9.2015.
[95] Wittelsbach je plemićka obitelj iz koje su potekli vladari Bavarije i Rajnskog Palatinata. Ime je preuzeto od imena dvorca Wittelsbach u blizini grada Aichacha u Bavariji. Godine 1124. Otto V., grof Scheyerna, tamo je preselio rezidenciju svoje obitelji i preuzeo ime Wittelsbach. Njegov sin, Otto VI., nakon što je služio njemačkom kralju Friedricku I., 1180. godine imenovan je grofom Bavarije, kao Otto I. Obitelj Wittelsbach vladala je Bavariom od 1180. do 1918. godine. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, House of Wittelsbach, http://www.britannica.com/topic/House-of-Wittelsbach, posjećeno 30.8.2015.
[96] IRENA KRAŠEVAC, U povodu 200. obljetnice Akademije likovnih umjetnosti u Münchenu, u: *Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i hrvatsko slikarstvo*, (ur.) Irena Kraševac, Petar Prelog, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2008., 10.
[97] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 8.
[98] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 20.
[99] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 10.
[100] Nazarenci su skupina njemačkih slikara koja je osnovana 1809. godine u Beču kao umjetničko Bratstvo sv. Luke. Godine 1810. odlaze u Rimu gdje se u napuštenome samostanu sv. Izidora posvećuju crkvenom slikarstvu. Uzori su im bili talijanski i njemački renesansni slikari (Pietro Perugino, Fra Angelico, Raffaèllo Sanzio i Albrecht Dürer). Glavni predstavnici bili su Friedrich Overbeck, Franz Pforr, Peter Cornelius, Wilhelm Schadow. Friedrich Overbeck izradio je uljene slike i kartone za zidne slike u katedrali u Đakovu, a ciklus su završili njemački slikari Alexander Maximilian i Ludwig Seitz te talijanski slikar Luca Ansiglioni. UREDNICI LEKSIKOGRAFSKOG ZAVODA MIROSLAV KRLEŽA, Nazarenci, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43161#top, posjećeno 30.8.2015.
[101] Ludwig I. (1786.-1868.), bavarski kralj koji je vladao od 1825. do 1848. godine. Podupirao je razvoj umjetnosti i znanosti te podizao javne građevine u klasicističkome stilu. LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD

poziva iz Rima kako bi radili na velikim narudžbama oslikavanja crkava te kraljevske rezidencije.[102]

Specifičnost münchenske akademije bile su majstorske klase koje su omogućavale rad profesora s manjim grupama studenata i time izravniji odnos nastavnika i učenika. Osim toga, uz slikarsku praksu temeljito se podučavala estetika, umjetnička teorija i povijest umjetnosti.[103] "Pojam 'münchenska škola' podrazumijeva veliku srednjoeuropsku slikarsku kulturu koja se temelji na tradiciji njemačkog klasicizma i romantizma, te utjecajima nazarenskog i francuskog slikarstva. Ono što je Pariz bio za zapadnu Europu, to je bio München sjeveru, istoku i jugoistoku Europe."[104] Najznačajniji predstavnici Münchenske akademije su Karl Theodor von Piloty i Wilhelm von Kaulbach, „…bili su izrazito jake osobnosti koje su davale ton cijeloj akademiji."[105]

Tijekom 70-ih godina izrazito važnu ulogu na akademiji imala je škola povijesnog slikarstva koju je predvodio Karl Theodor von Piloty. Njegova briljantna slikarska tehnika i dramatično prikazivanje povijesnih događaja snažno su utjecali na mlade slikare. No, uz Pilotyevo povijesno slikarstvo, mladim slikarima dojmio se i simboličko-historijski stil Wilhelma von Kaulbacha koji reinterpretira povijesni događaj i transponira ga u devetnaestostoljetnu sadržajnost, dajući slobodu umjetnikovoj interpretaciji.[106]

Povijesno slikarstvo prikazuje povijesna zbivanja, ali u širem smislu i legendarne, epske i slične teme. Ono se bavi prikazivanjima tema iz antičke povijesti i mitologije, Biblije, nacionalne povijesti, književnih i glazbenih djela, kao i portretima.[107] U slikarstvu akademizma obično se na dva načina prikazuju povijesne teme. Jedan način oslanja se na egzaktno prikazivanje svakog detalja figure ili predmeta, a drugi ilustrira određena shvaćanja života sa moralnim i političkim idejama. U skladu s time, prvi način povijesnu temu koristi samo kao plašt pod kojim se prikazuju suvremena zbivanja, dok drugi - u kojem se povijesti prilazi s intelektualnih pozicija i političkih potreba - prenosi moralne, političke i

---

MIROSLAV KRLEŽA, Ludvig I. Karlo August, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37406, posjećeno 4.9.2015.

[102] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96.), 10.

[103] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 12.

[104] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 20.

[105] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 12.

[106] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96), 10-12.

[107] MARINA BREGOVAC PISK, Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj u drugoj polovini 19. stoljeća (pregled tema iz nacionalne povijesti), u: *Historicizam u Hrvatskoj*, (ur.)Vladimir Maleković, 1. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 299-311., 299.

nacionalističke ideje. Tako su teme iz antike bile izlika za prikazivanje površnih scene ili arheoloških rekonstrukcija, a doba nakon seobe naroda za izražavanje političkih uvjerenja.[108] "Sve europske države, pa i nacionalni centri onih sredina koje još nisu bile stekle nezavisnost, postale su naručioci povijesnih slika, obično velikih dimenzija."[109] Ova djela su predstavljala dokumente o postojanju svojstvenog "nacionalnog bića".[110]

6.1. Karl Theodor von Piloty

Jedan od najznačajnijih predstavnika Akademije likovnih umjetnosti u Münchenu, druge polovine 19. stoljeća, je Karl Theodor von Piloty (1826.-1886.). Također, on je i najistaknutiji predstavnik realističnog stila u slikarstvu Njemačke. Godine 1840.[111] upisuje münchensku akademiju, zatim tri godine kasnije studira kod Juliusa Schnorra von Carolsfelda[112] te 1856. godine postaje profesor na akademiji, a 1874. godine i njezin ravnatelj.[113] Pilotyjevo podučavanje, u okviru znamenite škole povijesnog slikarstva, poznato je po tome što je svojim učenicima pružio široku slikarsku kulturu, u preciznim i vjerodostojnim izvedbama svake pojedinosti na temelju mnogobrojnih studija, što je bilo u skladu s programom Akademije.[114] Iz njegove škole proizašli su mnogi istaknuti slikari, a neki od njih su Hans Makart,[115] Franz Lenbach[116] i Jan Matejko,[117] dok njegovu tradiciju "idealnog realizma" teme i način slikanja nastavlja Wilhelm Lindenschmidt.[118]

---

[108] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 92.
[109] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 92.
[110] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 92.
[111] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Karl von Piloty, http://www.britannica.com/biography/Karl-von-Piloty, posjećen 30.8.2015.
[112] Julius Schnorr von Carolsfeld (1794.-1872.), njemački slikar nazarenskog pokreta. Godine 1818. odlazi u Rim gdje se upoznaje s grupom nazarenaca, a njegovi radovi nadahnuti ranorenesansnom umjetnošću i Albrechtom Düerom odlikuju se snažnom linearnošću, čistim bojama i višeznačnim simboličkim detaljima. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Julius Schnorr von Carolsfeld, http://www.britannica.com/biography/Julius-Schnorr-von-Carolsfeld, posjećeno 4.9.2015.
[113] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 111.), posjećeno 30.8.2015.
[114] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96.), 12.
[115] Hans Makart (1840.-1884.), austrijski slikar; student Karla von Pilotya (1859.-1865.). Od 1869. godine u Beču dobiva svoj atelje, a 1879. postaje profesor na tamošnjoj akademiji. Prvotno slika historijske kompozicije u stilu von Pilotya, a kasnije se priklanja slobodnijoj tehnici bližoj neobaroknom slikarstvu. SLAVKO BATUŠIĆ, Makart, Hans, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 373.
[116] Franz Lenbach (1836.-1904.), njemački slikar. Godine 1857. upisuje Akademiju u Münchenu u klasi Karla von Pilotya s kojim putuje u Italiju. Najpoznatiji je po slikarstvu portreta. SLAVKO BATUŠIĆ, Lenbach, Franz Seraph, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 301.

Pilotyjev opus poznat je po povijesnim slikama velikog formata. U tim kompozicijama izražena je, za Pilotyja karakteristična, dramatičnost. Uz dramatičnost on nastoji postići krajnju moguću vjerodostojnost u kostimu i dekoraciji te tako ostvaruje konačnu naturalističku varijantu njemačkog romantizma.[119] Jedan od izvora nadahnuća povijesnih slika bila je i literatura, odnosno kazališne izvedbe. Upravo je i Piloty tu nalazio nadahnuće za svoja djela kao što je primjerice slika Seni nad *Wallensteinovim lešem* iz 1856. godine[120] (slika 24). Slikar prikazuje detalj iz drame Friedricha Schillera[121] *Wallenstein*. U liku astrologa iz Schillereove drame prikazao je sebe u zamišljenom stavu, poput filozofa, u trenutku kada zatiče mrtvog generala, ali bez uplašenog izraza već s izrazom čovjeka koji je već ranije predvidio ishod događaja. Međutim, ova scena više ne pobuđuje interes koji je nekad imala, i to ili zbog činjenice što je njezina vrijednost samo u stihovima književnog djela ili zato što u njoj nisu pronađeni ideali ili karakteristični aspekti života jedne sredine, već preostaje samo vanjski utisak.[122]

No, to nije slučaj kod slike *Ispod arene* iz 1882. godine[123] (slika 25). Slika se odlikuje izvrsnom tehničkom izvedbom i dramatičnom temom koja se bavi uzdizanjem morala i visokoobrazovnim vrijednostima koje je donijela u Melbourn na izložbu 1888. godine. Tamošnja ju je kritika upravo zbog tehničke izvedbe i odabira teme prihvatila s oduševljenjem te nagradila zlatnom medaljom. U Središtu pozornosti je ljudska drama koja se razvija kako rimski svećenik gleda tijelo mučenice.[124]

---

[117] Jan Matejko (1838.-1893.), poljski slikar. Od 1852. do 1858. godine studira na Umjetničkoj školi u Krakovu, a od 1858. do 1859. na Akademiji u Münchenu te od 1859. do 1860. u Beču. Slika u duhu historijskog slikarstva. SLAVKO BATUŠIĆ, Matejko, Jan, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 422-423.

[118] Wilhelm Lindenschmidt (1829.-1895.), njemački slikar; od 1875. godine profesor na Akademiji u Münchenu. Jedan je od predstavnika historijskog slikarstva. U zreloj fazi slika u slobodnijem koloristićkom tretmanu aktove, portrete i interijere - što je odraz utjecaja francuskih impresionista. Bio je učitelj hrvatskim slikarima Izidoru Kršnjavom i Nikoli Mašiću. REDAKCIJA, Lindenschmidt, Wilhelm, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 318-319./ IRENA KRAŠEVAC (bilj. 96.), 12.

[119] MIRJANA VEŽA, Piloty, Karl Theodor, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portul*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 678.

[120] MIRJANA VEŽA (bilj. 119), 678.

[121] Friedrich Schiller, (1759.-1805), poznat njemački dramatičar, pjesnik, kritičar. Najpoznatija djela su mu drame: *Die Raüber* (1781.); *Wallenstein* (1800.-1801.); *Maria Stuart* (1801.) i *Wilhelm Tell* (1804.). WILLIAM WITTE, Friedrich Schiller, http://www.britannica.com/biography/Friedrich-Schiller, posjećeno 4.9.2015.

[122] ALEKSA ČELEBONOVIĆ (bilj. 4), 101-102.

[123] DAGMAR EICHBERGER, Rediscovering Beneath the arena – a major work by Karl von Piloty at the Ballarat Fine Art Gallery, http://www.ngv.vic.gov.au/essay/rediscovering-beneath-the-arena-a-major-work-by-karl-von-piloty-at-the-ballarat-fine-art-gallery/, posjećeno 30.8.2015.

[124] DAGMAR EICHBERGER (bilj. 123), posjećeno 30.8.2015.

Slika prikazuje mrtvo tijelo mlade kršćanske mučenice čija je blijeda koža naglašena crvenim grimizom na koji je polegnuta u podrumu Coloseuma, po čemu je slika i dobila ime. Slomljeni križ ispao je iz njezinih beživotnih ruku, a na licu joj je još uvijek prisutan izraz boli. Mladi svećenik, zastao je iza grupe poganskih svećenika koji se kroz uski, taman prolaz vraćaju u arenu nakon što su zaključili svoje vjerske formalnosti. On promatra ženinu hrabru smrt te će se i sam najvjerojatnije preobratiti na kršćanstvo. Nabori draperija izvedeni su skulptorski, kao i blijedo tijelo mučenice. Detalji su prikazani precizno i realistično, kao dodatak dramatičnosti prizora, čemu doprinosi i svjetlo iz jednog izvora, koje kompoziciju osvjetljava s prednje strane.[125]

Piloty je na ovoj kompoziciji radio više od deset godina,[126] što je bilo karakteristično za krugove akademskih slikara koji su za svoje kompozicije radili iscrpne studijske pripreme prije nego bi slikali na platno.

6.2. Wilhelm von Kaulbach

Drugi značajan predstavnik Akademije likovnih umjetnosti u Münchenu je Wilhelm von Kaulbach (1804.-1874.).[127] Slikar, ilustrator i zidni slikar, čiji je stil bliži romantizmu, no ističe se njegovo monumentalno povijesno slikarstvo koje je postavilo standarde za nekoliko budućih generacija. Od 1822. godine učenik je Petera von Corneliusa[128] na Düsseldorfskoj akademiji. Kada je Cornelius postao ravnatelj akademije u Münchenu, 1824. godine, sa sobom dovodi i mladog Kaulbacha, koji ga na tom mjestu zamjenjuje 1843. godine te ravnateljem ostaje dvadeset i pet godina.[129] Kaulbach u svom slikarstvu prikazuje idealiziranu sliku povijesti, koja je pobuđivala nacionalistički duh.

[125] DAGMAR EICHBERGER (bilj. 123), posjećeno 30.8.2015.
[126] DAGMAR EICHBERGER (bilj.123), posjećeno 30.8.2015.
[127] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Wilhelm von Kaulbach, http://www.britannica.com/biography/Wilhelm-von-Kaulbach, posjećeno 30.8.2015.
[128] Peter von Cornelius (1783.-1867.), njemački slikar; poznat po obnovi njemačkog fresko slikarstva u 19. stoljeću. Godine 1811. odlazi u Rim gdje se pridružuje mladoj skupini Nazarenaca. U München dolazi 1819. godine, na poziv kralja Ludwiga I., kako bi oslikao novoosnovani muzej klasične skulpture (Glyptothek), a 1824. godine postaje ravnatelj münchenske akademije. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Peter von Cornelius, http://www.britannica.com/biography/Peter-von-Cornelius, posjećeno 4.9.2015.
[129] UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA (bilj. 127), posjećeno 30.8.2015.

Godine 1837.[130] postaje dvorski slikar Ludwiga I. Bavarskog, koji je zaslužan za njegov veliki uspjeh i kojemu izrađuje sliku *Uništenje Jeruzalema* iz 1846. godine[131] (slika 26) za središnju sobu *Neue Pinakothek*, u kojoj je Kaulbach izveo niz zidnih dekoracija.[132] Slika prikazuje rimsku vojsku cara Tita koja 70. godine, u gušenju židovskog ustanka, zaposjeda grad Jeruzalem.[133] Prikazan je trenutak paljenja židovskog hrama u kojeg su se židovi sakrili kao njihovo posljednje mjesto spasa. Desno su prikazane ruševine hrama u plamenu, dok lijevo prilazi car Tit sa svojom vojskom. U središtu su slike trubači pobjede već postavili zastavu rimskog orla kao znak trijumfa, a ispod njega prikazani su nemoćni u pokušaju borbe i očajničkoj čežnji za spasom.

Kaulbachov se prikaz ne temelji na znanstvenoj točnosti povijesnog prikaza, kakvom se koristio Piloty, već je uvedena, za Kaulbacha karakteristična, slobodna interpretacija događaja koja sadrži snažne moralne poruke. Kompozicija slike nije, kao u dosadašnjim primjerima slikarstva akademizma, smirena i skladna, već prevladava dinamika i nemir. Taj nemir okrutnog prizora postiže se vrtložnom kompozicijom ispresijecanom s nekoliko dijagonalnih osi. Međutim, Kaulbachov prizor ne postiže onu dramatičnost događaja, karakterističnu za Pilotya, već u duhu akademizma prizor ostaje pasivan. Boje ne prenose emocije svojstvene ovom događaju, već zbog svijetle palete djeluju sladunjavo i bezizražajno. Također niti pokreti figura nisu u službi prenošenja snažnih emocija užasa, već djeluju dekorativno, te samo kao naznaka nekakvog zbivanja.

Uz bečku Akademiju likovnih umjetnosti i tamošnju Školu umjetničkog obrta münchenska Akademija bila je važno odredište hrvatskih slikara s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Preko münchenske Akademije u hrvatsko slikarstvo izravno prodire povijesno slikarstvo znamenite Pilotyjeve škole, u slikarskim interpretacijama Ise Kršnjavija, Ferde Quiquereza,[134] Otona Ivekovića,[135] Celestina Medovića, Nikole Mašića[136] i Mencija Clementa Crnčića.[137]

---

[130] REDAKCIJA, Kaulbach, Wilhelm von, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 160-161.
[131] UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Wilhelm von Kaulbach, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=24405&size=large, posjećeno 23.8.2015.
[132] REDAKCIJA (bilj. 130), 160-161.
[133]CHRISTIANITY TODAY/ CHRISTIAN HISTORY MAGAZINE, A.D. 70. Titus Destroys Jerusalem, http://www.christianitytoday.com/ch/1990/issue28/2808.html, posjećeno 23.8.2015.
[134] Ferdo Quiquerez (1845.-1893.), jedan od predstavnika hrvatskog historijskog slikarstva. Studira na akademiji u Münchenu 1870. godine kod profesora L. Raaba i K. Pilotya, a 1871. godine upisuje Akademiju u Veneciji te školovanje nastavlja u Firenci i Rimu. Neka od njegovih djela us: *Dolazak Hrvata na obale sinjega mora*

7. Slikarstvo akademizma u Hrvatskoj

U hrvatskom slikarstvu druge polovine 19. stoljeća ne pronalazimo čiste primjere, za Hrvatsku karakterističnog, slikarstva akademizma. Razlog tomu je nepostojanje likovne akademije kakve su se još u ranijim stoljećima formirale u europskim gradovima, a koja bi bila nositelj, hrvatskog akademskog slikarstva. U Hrvatskoj je djelovanje, ali i samo formiranje, umjetničkih institucija - umjetničkih škola i muzeja - započelo tek dolaskom Ise Kršnjavija na mjesto ministra bogoštovlja i nastave 1891. godine.[138]

No, drugi razlog nepostojanja jednog inherentnog stila koji bi prevladavao javnim i privatnim životom hrvatskog građanstva druge polovine 19. stoljeća jest odlazak domaćih slikara na školovanje u različita europska umjetnička središta - Pariz, München, Beč i drugdje. Povratkom u domovinu naši đaci istovremeno donose različite inozemne utjecaje pa se događa ne samo opće preplavljivanje različitim karakteristikama i stilovima s europskih akademija, već i ispreplitanje tih različitih utjecaja u jednoj osobi. Tako primjerice Vlaho Bukovac spaja akademski idealizam sa svijetlim bojama i rasplinutim formama impresionizma, a Bela Čikoš Sesija osnove akademizma, sa simbolizmom i secesijom.

Dakle, u Hrvatskoj postoje rijetki primjeri čistog akademskog slikarstva. Bez obzira na takvu činjenicu, tragovi akademskog slikarstva začeti su s portretistikom Ivana Zaschea,

---

(1869.), *Smrt Matije Gupca*, *Posljednji časovi Petra Zrinjskoga i Krste Frankopana*, *Crnogorski guslar*. ZDENKO ŠENOA, Quiquerez, Ferdo, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Pric-Soki*, (ur.) Žarko Domljan, 6., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 14-15.

[135] Oton Iveković (1869.-1939.), slikar; učenik Ferde Quiquereza u Zagrebu a od 1886. studira u Beču te od 1892. u Münchenu. Jedan je od predstavnika hrvatskog povijesnog slikarstva kojim se bavi potaknu svojim profesorom Quiquerezom i zaštitnikom Isom Kršnjavim. Kako bi mu slike bile što uvjerljivije proučavao je povijest i povijesne nošnje, a najviše se bavio prizorima iz djelovanja i sudbine obitelji Zrinski, pa su neka od njegovih djela: *Oproštaj Zrinskog i Frankopana od Katarine Zrinski* (1886./1903.), *Provala Nikole Zrinskog iz Sigeta* (1889.), *Katarina Zrinski kod francuskog poslanika u Veneciji 1664.* (1919.). REDAKCIJA ENCIKLOPEDIJE HRVATSKE UMJETNOSTI, Iveković, Oton, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Goti-Koč*, (ur.) Žarko Domljan, 3., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 80-82.

[136] Nikola Mašić (1852.-1902.), slikar. Studij slikarstva započeo je na Akademiji u Beču 1872. godine; nastavio u Müchenu, a od 1878. godine i kod W. A. Bouguereaua u Parizu. U zrelijoj fazi stvaralaštva priklanja se svjetlijoj paleti boja te slika *Gušćarica na Savi* (1881.) i *Ljetna idila* (1883.) s kojima postiže najveće priznanje kritike. MIRJANA PETRIČEVIĆ, Mašić, Nikola, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Kod-Mosi*, (ur.) Žarko Domljan, 4., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 108-109.

[137] Menci Clement Crnčić (1865.-1930.), slikar i grafičar. Slikarstvo studira na Akademiji u Beču i Münchenu. U hrvatskoj umjetnosti značajan je po razvijanju slikarstva pejzaža i marina u kojima prevladava otvorenija paleta i pastozniji namaz. Najviše slika primorje, Istru i okolicu Novog Vinodolskog - pa se ističu: *S otoka Raba*, *Bonaca*, *Žutika u cvatu*. Njegova je grafika važnija od slikarstva - on je prvi hrvatski školovani grafičar. BOŽENA ŠURINA, Crnčić, Menci Clement, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: C-Goth*, (ur.) Žarko Domljan, 2., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 15-16.

[138] IRENA KRAŠEVAC, Likovne umjetnosti i umjetnički obrt u 19. stoljeću, u: Hrvatska *umjetnost povijest i spomenici*, (ur.) Milan Pelc, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti; Školska knjiga, d.d. 2010., 500.

sredinom stoljeća, u čijem se stilu isprepliću elementi bidermajera[139] i akademizma. Zatim, u okviru Kršnajvijeva programa formiranja nacionalne kulture, pa tako i slikarstva, treba izdvojiti Vlahu Bukovca, studenta pariške *Ėcole des Beaux-Arts*, kao najboljeg slikara akademizma. S Bukovcem akademski stil dostiže vrhunac, no postupno prelazi u slobodnije slikarstvo plenerizma. U takvom obliku izdvaja se i slikarstvo Mate Celestina Medovića koji također na akademsku osnovu, potaknut Bukovčevim plenerizmom, nadovezuje svjetliju skalu boja i slobodniji način rada. A kao posljednjeg predstavnika, doduše već formiranog secesionista, ali u čijim radovima su prisutni posljednji odjeci akademizma treba izdvojiti - Belu Čikoša Sesiju.

7.1. Ivan Zasche

Ivan Zasche (1825.-1863.)[140] slikar je slovačkog porijekla koji u Zagrebu i njegovoj okolici djeluje od 1852. godine.[141] U Zagreb dolazi na poziv baruna Lützova kako bi izradio litografije perivoja nadbiskupa Jurja Haulika[142] – *Parka Jurjaves*.[143] Studira na bečkoj Akademiji, koju upisuje 1846. godine,[144] a gdje su još uvijek djelovali profesori starije generacije. Jedan od njih Ferdinand Georg Waldmüller,[145] nastavnik povijesnog slikarstva, navodi Zaschea k akademskom realizmu.

---

[139] Bidermajer je stilska pojava u umjetnosti srednje Europe između 1815. i 1848. godine. Nastao je kao izdanak klasicizma. Bidermajer je stil srednjoeuropskog građanstva, a odnosi se prvenstveno na predmete interijera i dnevnog života: pokućstvo, tapete, ogledala, odjeća, nakit, a posebice se ističu portreti građanstva. Neki od slikara bidermajerskih portreta su: Mihael Stroy, Ivan Zasche, Matija Brodnik. REDAKCIJA ENCIKLOPEDIJE HRVATSKE UMJETNOSTI, Bidermajer, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: [A-B]*, (ur.) Žarko Domljan, 1., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 88-90.

[140] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 492.

[141] GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995., 141.

[142] Juraj Haulik (1788.-1869.), zagrebački nadbiskup i kardinal. Zaslužan je za: uvođenje hrvatskog jezika u škole i javne urede, osnivanje Matice ilirske, utemeljenje Gospodarskog društva i Katoličkog lista, zatim osnivanje Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima i uređenje parka Maksimir te mnoga druga postignuća u podupiranju kulturnih i dobrotvornih ustanova. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Haulik, Juraj deVárallya http://proleksis.lzmk.hr/25618/, posjećeno 30.8.2015.

[143] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 141.

[144] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 140.

[145] Ferdinang Georg Waldmüller (1793.-1865.), jedan od glavnih predstavnika bečkog bidermajerskog portretnog i pejzažnog slikarstva. Godine 1829. postaje profesor na bečkoj Akademiji, a od 1846., nezadovoljan metodama likovne nastave zalaže se za njihovu reformu u smislu izravnog studija prirode. U portretu je započeo kao minijaturist - od 1813. do 1814. godine - a prve portrete u ulju radi od 1820. godine. Od prvotno shematske klasicističke fakture ubrzo prelazi na slobodniji i življi tretman. Oko 1830. godine izrađuje svoj osoban zreli stil sa svim odlikama bidermajerskog portretnog slikarstva. Prikazanim likovima daje intimne i nenametljive psihološke karakteristike, a osobitu pažnju posvećuje reprodukciji tkanine, frizure, nakita. Pejzaže slika izravno

Svojim djelovanjem obilježava slikarstvo Zagreba pedesetih godina 19. stoljeća slikajući oltarne pale, portrete, pejzaže i vedute u koje polako uvodi akademski realizam.[146] Ovdje se izdvaja kao slikar portreta bidermajerskog stila u kojima je najjasnije uvođenje elemenata akademskog realizma. Naslikao je brojne portrete, veće reprezentativne u ulju i one manje, često minijature u akvarelu. Prikazuje članove hrvatskih velikaških i imućnih građanskih obitelji, a svi njegovi portreti izražavaju karakteristike bečkog kruga.[147]

Cijelim portretnim opusom Ivana Zaschea provlači se jedna "zakonitost", a to jest: koliko god portreti bili "dobri" i vjerni zadivljuju nas samo ženski portreti svojim aranžmanom i slikarskom obradom draperije, jer realizam u izvedbi i trijeznost u impostaciji realističkog bidermajera sputavaju slikarevu maštu i portrete čine "svakidašnjim" i trivijalnim.[148]

Portret Izabele Schlosser iz 1856. godine (slika 27) smatran je njegovim najboljim portretom.[149] "… upravo zato što je jednostavnost impostacije prebacila pozornost na oval lica i njegovu modelaciju, tako da je fizionomijski značaj došao u savršenu ravnotežu sa slikarskim aranžmanom."[150] Prevladava tamna paleta boja, crne haljine i tamne pozadine, a bočno osvjetljenje naglašava nježnu kožu lica i vrata.

Portret bana Josipa Jelačića Bužimskog iz 1857. godine[151] (slika 28) ne postiže toliku prirodnost kakva je prisutna u ranijem portretu. Umjetnik ovdje izražava vještinu u obradi sitnih detalja odjeće i akcesorija u svjetlijoj paleti s naglašenom crvenom bojom banova grimizna plašta. Dakle, upravo zbog prevelikog stupnja realizma i "trijeznosti u impostaciji" portret se doima nestvarnim. Prevelikom detaljizacijom i težnjom za naglašavanjem banova dostojanstva, snažnim realizmom, izmakla je životnost stvarne osobe. Istovjetan ovome je i *Portret nadbiskupa Jurja Haulika* iz 1858. godine[152] (slika 29) u kojem također veliku pozornost posvećuje minucioznoj obradi detalja, ponovno ističući crvenu i zelenu boju pa tim naglašenim realizmom ne uspijeva dočarati duh stvarne osobe.

---

u prirodi, čime izražava svoje težnje o neposrednom zahvatu stvarnosti. SLAVKO BATUŠIĆ, Waldmüller, Ferdinand Georg, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 566-567.

[146] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 492.-493.

[147] LELA BOCARIĆ, Zasche, Ivan, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 603.

[148] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 145.

[149] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 145.

[150] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 145.

[151] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 15.

[152] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 137.

7.2. Iso Kršnjavi – utemeljitelj hrvatskog kulturno umjetničkog prostora

Izidor (Iso) Kršnjavi (1845.-1927.)[153] ključna je osoba u formiranju Hrvatskog kulturnog kruga. Započeo je kao student slikarstva u Osijeku, kod profesora Huga Conrada von Hötzendorfa te nakon kratkog prekida studij slikarstva nastavlja od 1868. do 1872. godine u Beču i Münchenu. Nadalje, kao stipendist zemaljske vlade odlazi u Beč na studij povijesti umjetnosti, filozofije i arheologije od 1866. do 1869. godine, što je bilo od veće važnosti u formiranju njegove karijere.[154]

Za boravka u Italiji između 1872. i 1877. godine[155] upoznaje biskupa Josipa Jurja Strossmayera.[156] Pa iako je već za svog studija Kršnjavi nastojao sudjelovati u pokretanju kulturnog života Hrvatske - osnivanjem Društva umjetnosti 1868. godine, no bez većih uspjeha - to je poznanstvo bilo ključno u određivanju Kršnjavijeve karijere. Kada je Strossmayer poželio premjestiti svoju zbirku slika iz Đakova u Zagreb, uvjet je bio da se osnuje katedra za povijest umjetnosti na Sveučilištu i da Kršnjavi bude profesorom, Kršnjavi se prestaje baviti slikarstvom i započinje svoju karijeru utemeljitelja hrvatskog kulturno-umjetničkog prostora.[157] Bio je svestrana osoba, snažna pokretačkog duha, pa je osim slikara i povjesničara umjetnosti bio sveučilišni profesor, političar, pisac kritika i studija, etnograf.[158]

Tako započinje njegova važna aktivnosti u korist razvoja hrvatske kulture. Godine 1877. osniva katedru za povijest umjetnosti na zagrebačkom Sveučilištu; Društvo umjetnosti započelo je sa svojim djelovanjem - podupiranjem razvoja kulture i umjetnosti - 1879. godine, kada je otvorilo i svoju prvu izložbu projektnih nacrta Hermana Bolléa.[159] Zatim 1880. godine

[153] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 486.
[154] OLGA MARUŠEVSKI, Iso Kršnjavi – organizator hrvatskog kulturnog prostora, u: *Historicizam u Hrvatskoj*, (ur.)Vladimir Maleković, 1. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 44.-45.
[155] OLGA MARUŠEVSKI (bilj. 154), 44-45.
[156] Josip Juraj Strossmayer (1815.-1905.), biskup, političar i kolekcionar. Godine 1850. imenovan je đakovačkim biskupom; 1874. pokreće obnovu zagrebačkog Sveučilišta i osnutak Jugoslavenske akademije (1860./1866.). Bio je veliki kolekcionar umjetnina te se 1884. godine u Zagrebu otvara "Akademijska Strossmayerova galerija" sada "Strossmayerova galerija starih majstora". ZDENKO ŠENOA, Strossmayer, Josip Juraj, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 337.
[157] OLGA MARUŠEVSKI (bilj. 154), 44-45.
[158] OLGA MARUŠEVSKI (bilj. 154), 43.
[159] Herman Bollé (1845.-1926.), najznačajniji arhitekt s kraja 19. stoljeća u Hrvatskoj. Od 1872. godine radi u Beču kod glasovitog arhitekta Friedricha von Schmidta te paralelno studira arhitekturu na bečkoj akademiji. Na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Ise Kršanjvog 1876. dolazi u Đakovo gdje radi na obnovi katedrale. Iste godine povjereno mu je nadziranje restauracije zagrebačke crkve sv. Marka, izgradnja akademije te obnova zagrebačke katedrale. U Zagrebu konačno nastanjuje 1878. godine. U gradu Zagrebu i njegovoj okolici radio je na nizu građevinskih i urbanističkih projekata, njihovoj izgradnji i obnovi, a neki od njih su: Muzej za umjetnost

osniva Muzej za umjetnost i obrt, a dvije godine kasnije Obrtnu školu. Znao je iskoristiti sve autonomne izvore novca: učitelje i profesore slao je na kongrese u inozemstvo, a umjetnicima je dijelio stipendije za školovanje na europskim akademijama.[160] Godine 1891. postaje predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade gdje ostaje do 1896. godine.[161] U okviru niza projekata izgradnje kulturnih ustanova i njihove dekoracije (posebice palače Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10. u Zagrebu) Kršnjavi, uz već poznate slikare Bukovca i Medovića, poziva mlade umjetnika, koji tek završavaju studij u inozemstvu, a to su: Bela Čikoš Sesija, Oton Iveković, Ferdo Kovačević,[162] Ivan Tišov,[163] Robert Frangeš[164] i Rudolf Valdec[165] kako bi svojim umjetničkim ostvarenjima sudjelovali u formiranju nacionalne kulture.

Kao najznačajnije umjetnike koji su sudjelovali u Kršnjavijevu utemeljiteljskom programu, a u čijem su slikarstvu prisutni elementi akademizma, treba izdvojiti Vlahu Bukovca, Matu Celestina Medovića i Belu Čikoša Sesiju.

---

i obrt, kompleks Mirogoja, pročelje crkve sv. Katarine i drugi. ŽELJKA ČORAK., Bollé, Herman, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: [A-B]*, (ur.) Žarko Domljan, 1., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 105-107.

[160] OLGA MARUŠEVSKI (bilj. 154), 47.

[161] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 500.

[162] Ferdo Kovačević (1870.-1927.), slikar. Nakon studija slikarstva u Beču sudjeluje u dekoriranju zgrade Odjela za bogoštovlje i nastavu te Nacionalne sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Bio je profesor Obrtne škole (od 1905.) i Akademije u Zagrebu (1897.) te osnivač Društva hrvatskih umjetnika. S Bukovčevim je krugom izlagao u Zagrebu, Parizu, Pragu, Beogradu i Sofiji. U formiranju njegova slikarskog stila ključnu ulogu imao je Bukovčev plenerizam, zbog čega se opredijelio za slikanje krajolika. Neke od slika su: *Izvor Korane*, *Vrbe*, *Zimski suton*, *Proljeće*, *U predvečerje*. VERA KRUŽIĆ UCHTYL, Kovačević, Ferdo, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Kod Mosi*, (ur.) Žarko Domljan, 4., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 21-22.

[163] Ivan Tišov (1870.-1928.), slikar - školovao se u Zagrebu, Beču i Münchenu. Počinje slikati u duhu historijskog slikarstva pri dekoraciji Odjela za bogoštovlje i nastavu, a potaknut Bukovčevim dolaskom okreče se plenerizmu. Neke od slika su: *Bogoštovlje*, *Umjetnost*, *Nastava*, *Iz Maksimira*, *Satir i Nimfe*. ZDENKO TONKOVIĆ, Tišov, Ivan, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Soko-Van*, (ur.) Žarko Domljan, 7., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 102.

[164] Robert Frangeš Mihanović (1872.-1940.), kipar. U Zagrebu je završio Obrtnu školu (1889.) pa studije nastalja u Beču 1894./95., a usavršava se kod Augustea Rodina u Parizu 1900.-1901. Godine. Bio je profesor na Obrtnoj školi i Umjetničkoj akademiji te pokretač likovnog života u Zagrebu. Izradio je brončane reljefe za zgradu Odjela za bogoštovlje i nastavu, zatim slobodnu plastiku: *Rimljanin*, *Bik*, *Umiruči ratnik* te mnoge druge. MARCEL BAČIĆ, Frangeš-Mihanović, Robert, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: C-Goth*, (ur.) Žarko Domljan, 2., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 120.

[165] Rudolf Valdec (1872.-1929.), kipar. Nakon Obrtne škole u Zagrebu studij kiparstva nastavlja u Beču i Münchenu. U Zagrebu se nastanjuje 1895. godine te od 1908. do 1929. predaje na Umjetničkoj akademiji. Za studija na njegovo stvaralaštvo utječe secesija. VINKO ZLAMALIK, Valdec, Rudolf, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 485./ IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 142), 500.

7.2.1. Vlaho Bukovac

Prepoznavši nevjerojatan talent Medo Pucić[166] mladog Bukovca odvodi u Pariz kako bi upisao čuvenu *Ėcole des Beaux-Arts* i to u klasi njezina najboljeg profesora i predstavnika slikarstva akademizma Alexandrea Cabanela. Školovanje mu je trajalo svega tri godine, od 1877. do 1880., jer je snažno izrazio svoj veliki talent te studij završio kao najbolji u generaciji. Vlaho Bukovac (1855.-1922.)[167] tako postaje najznačajniji predstavnika slikarstva akademizma u Hrvatskoj.

Već je i za školovanja izlagao na znamenitoj izložbi pariškog Salonu, prvi put sa slikom *Crnogorka na obrani* 1878. godine koja je zadobila iznimno pozitivne kritike. Četiri godine kasnije, 1882., na Salonu postaje prava senzacija slikom *La Grande Iza* (slika 30). Vlaho Bukovac time je započeo svoju veliku parišku karijeru, kao vrsni izlagač pariškog Salona te slikar mnogobrojnih privatnih narudžbi, osobito portreta, kako pariškog tako i londonskog građanstva. Uz to, njegov pariški život bio je ispresijecan povremenim posjetima rodnome kraju - Dubrovniku, Cavtatu, Zadru, Splitu, Crnoj Gori - gdje izrađuje mnogobrojne portrete. Međutim, za vrijeme tih boravaka u domovini Bukovac se postepeno oslobađa ustaljenih konvencija akademskog slikarstva pa, potaknut slikarstvom impresionista, u pejzažima Dalmacije razvija svjetliju paletu i slobodniji rukopis, što će kulminirati zasnivanjem slikarstva plenerizma, čije je temelje, osim u Dalmaciji, stvarao i u atelijeru u Fontainebleau.[168]

Iako mu je ta slobodnija manira bila draža ustaljene konvencije akademizma nije odbacio te se 1893. godine vraća u Hrvatsku, odnosno u Zagreb na nagovor Ise Kršnjavog kako bi sa svojim historijskim i alegorijskim kompozicijama sudjelovao u njegovu veliku programu kreiranja hrvatske kulturne i umjetničke scene.[169]

Bukovac je nakon dugo godina stvaranja velike europske karijere 1890. odlučio, svome meceni, biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, poslati sliku *Patricijke* (slika 31) - djevojku u pseudoantičkoj odjeći u svijetloj kromatskoj skali - koja je iste godine na Salonu nagrađena "brončanom medaljom". Ovime uspostavlja kontakt sa domovinom te kanonik

[166] Medo Pucić (1821.-1882.), hrvatski pjesnik i publicist. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Pucić, Medo, http://proleksis.lzmk.hr/42942/, posjećeno 10.9.2015.
[167] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 3.
[168] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 21-67.
[169] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 503.

Franjo Rački,[170] iduće godine, omogućava susret umjetnika i biskupa.[171] Iso Kršnjavi, biskup Strossmayer, Franjo Rački i druge ličnosti iz hrvatskog političkog kruga, uvidjevši značaj Bukovca kao svjetski poznatog umjetnika, htjeli su slikara pod svaku cijenu zadržati u Hrvatskoj jer su u njemu vidjeli pokretača novog likovnog preporoda. Stoga, već prilikom prvog posjeta biskupu Bukovac dobiva velike narudžbe i obećanja za sudjelovanje u osnivanju Akademije. Tako Franjo Rački, za biskupa Strossmayera naručuje sliku *Gundulićev san*, Kršnjavi za "zlatnu dvoranu" Odjela za bogoštovlja i nastavu naručuje *Dubravku* te zastor Hrvatskog narodnog kazališta s temom *Hrvatskog preporoda*.[172]

Sliku *Gundulićev san* iz 1894. godine (slika 32) Bukovac započinje u Parizu, za posljednje godine svog boravka u tom gradu. Prikazuje temu iz Gundulićeva[173] *Osmana* - trenutak u kojem pjesnik nadahnut muzom, gleda viziju svog budućeg spjeva *Gundulićev san*.[174] U kompoziciji je očita kombinacija dvaju stilova: akademskog i novog pleneurističkog stila, nadahnutog francuskim impresionistima. Likovi na lijevoj strani kompozicije - pjesnik i muze - izvedeni su u maniri akademskog realizma: precizan crtež, tonsko modeliranje figura, pažljivo oblikovanje detalja te visok stupanj dovršenosti u izradi teksture materijala i površine slike idealiziranih i gracioznih kretnji, po uzoru na stil profesora Alexandrea Cabanela; dok na desnoj strani prevladava slobodniji potez kista i svjetlija skala boja u prikazivanju magle i vode, što je u duhu plenerizma.

Godine 1894. izrađuje sliku *Dubravka* (slika 33) po narudžbi Ise Kršnjavog za "zlatnu dvoranu" Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10. u Zagrebu. Tema slike je "Promicanje i unapređenje znanosti i umjetnosti u Hrvatskoj i Slavoniji za banovanja Dragutina grofa Khuen Héderváryja."[175] Prikazani su dubrovački velikani kako ispred trijema Kneževa dvora promatraju izvođenje Gudulićeve *Dubravke*. Kompozicija je piramidalna, s naglašenom dijagonalnom osi, koju čini mnoštvo likova unutra trijema Kneževa dvora. Kako bi vjerno prikazao arhitekturu Bukovac je u Dubrovniku proučavao Knežev dvor, a za likove je proučavao kostime iz doba Republike. Takvo pomno proučavanje sastavnica dijela u duhu je akademskog slikarstva u kojem stilu Bukovac i izrađuje ovo djelo. Ponovno je velika

[170] Franjo Rački (1828.-1894.), hrvatski povjesničar i političar. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Rački, Franjo, http://proleksis.lzmk.hr/43076/, posjećeno 30.8.2015.
[171] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 69.
[172] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 73-78.
[173]Ivan Gundulić (1589.-1638.), dubrovački barokni pjesnik i dramatičar. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Gundulić, Ivan (Dživo), http://proleksis.lzmk.hr/24903/, posjećeno 10.9.2015.
[174] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 74.
[175] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 74.

pozornost posvećena prikazivanju detalja, a sve su figure izvedene u visokom stupnju realizma. Na tronu, prekrivenim crvenim grimizom sjedi pjesnik Gundulić, okružen važnim osobama hrvatske znanosti i umjetnosti. Svijetli kolorit slike u duhu je Bukovćeva plenerizma, no slika je izvedena realizmom akademskog slikarstva.[176]

Posljednja od ovdje izdvojenih narudžbi je zastor Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (slika 34), izveden između 1895. i 1896. godine.[177] Umjesto uobičajene alegorijske teme odabrana je tema iz nacionalne prošlosti "Hrvatski preporod" kako bi se "…oživila kulturna i literarna prošlost Hrvata u likovima iliraca, koji se klanjaju starom dubrovačkom pjesništvu, personificiranom u Gundilićevu liku."[178] Njome se oživljava hrvatska kulturna i književna prošlost u kojoj starom dubrovačkom pjesništvu, personificiranom u Gundulićevu liku hrvatski preporoditelji odaju priznanje donoseći mu pozlaćeni lovorov vijenac. Povorka velikana smještena je u trijem antičkog hrama, iako se u pozadini naziru vedute Dubrovnika i Zagreba, a uz njih prikazane su vile i satiri te cvjetne kitice, girlande, maslinovi i lovorovi vijenci te palmine grane. Kompozicijom prevladava svijetla, raskošna paleta boja u duhu impresionizma, a svi likovi i arhitektura prikazani su iluzionistički s vještim perspektivnim skraćenjima te realistično i detaljizirano u duhu akademskog slikarstva. Glavni lik pjesnika Gundulića, odjeven u grimizni plašt i ustoličen na povišenom tronu, odražava barokno doba, dok su likovi preporoditelja vjerni portreti, a uz njih su prikazane i grupe pučana u hrvatskim narodnim nošnjama kako odobravaju njihovu gestu.[179]

Bukovčeva zagrebačka faza trajala je tek nekoliko godina - od 1893. do 1898. godine.[180] Osim navedenih slika izradio je i sliku *Živio kralj* 1896. godine (slika 35) za Odjel bogoštovlja i nastave, te mnogobrojne portrete. Međutim, ova "zagrebačka faza" obilježena je okupljanjem mlađe generacije hrvatskih umjetnika oko Bukovca s kojima izlaže na Milenijskoj izložbi 1896. godine u Budimpešti gdje postaju poznati kao "zagrebačka šarena škola" i označava početak moderne, a njihovo slikarstvo karakterizirala je svjetla paleta boja i slobodan potez kista, što je Bukovac počeo razvijati u slikarstvo plenerizma, još za boravka u

[176] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 217-222.
[177] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 498-499.
[178] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 222.
[179] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 138), 498-499.
[180] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 515.

Parizu. Godine 1903. odlazi u Prag gdje predaje na tamošnjoj akademiji te ostaje do svoje smrti.[181]

7.2.2. Mato Celestin Medović

Mato Celestin Medović (1857.-1920.)[182] jedan je od značajnih hrvatskih slikara druge polovine 19. stoljeća te početka 20. stoljeća. Godine 1888. započinje školovanje na münchenskoj Akademiji, koje traje do 1893., a gdje se formira u duhu dekorativnog povijesnog slikarstva Karla Pilotya u klasi profesora Ludwiga Löfftza[183] i Alexandra Wagnera,[184] od kojih nasljeđuje smisao za kompoziciju, stil i skalu boja akademskog slikarstva.[185] Njegova najznačajnija slika u duhu akademskog slikarstva, a ujedno i najznačajnija slika hrvatskog historijskog slikarstva je *Bakanal* iz 1893. godine[186] (slika 36).

Slika je na godišnjoj izložbi münchenske Akademije odlikovana srebrnom medaljom, potom je s uspjehom izlagana na godišnjoj izložbi *Münchner Jahresausstellung* u Glaspalastu, na Milkenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. godine i Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. godine.[187] Izvedena je u duhu münchenskog akademizma te je plod trogodišnjeg rada.[188] Likovi Bakhove povorke odjeveni u antičke toge i peplose smješteni su u antičku palaču dekoriranu mramornim reljefima i šarenom mramornom dekoracijom. U središtu palače nalazi

[181] VERA KRUŽIĆ UCHYTIL (bilj. 26), 84-129.
[182] ZDENKO ŠENOA, Medović, Celestin (Mato), u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 432.
[183] Ludwig Löfftz (1845.-1910.), njemački slikar i bakropisac. Učio je kod realista Wilhelma Dieza u Münchenu, gdje postaje, 1879. godine, profesorom na akademiji. Slikao je pejzaže, *genre*-prizore i interijere, prožete neposrednom osjećajnošću i toplinom, te scene iz života u starom Münchenu. REDAKCIJA, Löfftz, Ludwig, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 327.
[184] Alexander Wagner (1838.-1919.), njemački slikar mađarskoga podrijetla. Studirao je na Akademiji u Beču, a zatim u Münchenu - u klasi profesora Karla von Pilotya. Između 1864. i 1866. godine je na studijskom putovanju u Italiji i Španjolskoj, gdje izvodi brojne skice po kojima je kasnije slikao platna velikog formata. Godine 1896. postaje profesorom na münchenskoj Akademiji. Pod utjecajem Pilotya slika patetične teatralne kompozicije sa sadržajima iz mađarske prošlosti i španjolske sredine. Neposredniji je u radovima izvedenim izravno u prirodi i bez pretenzija na "veliki stil". REDAKCIJA, Wagner, Alexander, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž,* (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 565.
[185] IRENA KRAŠEVAC, Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i hrvatsko slikarstvo 19. i početka 20. stoljeća, u: *Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i hrvatsko slikarstvo*, (ur.) Irena Kraševac, Petar Prelog, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2008., 24-61., 44.
[186] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 185), 44.
[187] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 185), 44.
[188] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 357.

se brončani kip boga Bakha na mramornom postolju. Prizor je razvijen iluzionistički u dubinu pomoći izvrsnih perspektivnih skraćenja i tamnijih masa u pozadini. Tama je u kontrastu s prevladavajućom svijetlom, odnosno blijedom paletom boja, gdje je naglasak stavljen na sive i plavičaste tonove, u duhu akademizma.

Medović u duhu münchenske akademije, a u suprotnosti s pariškom, ne teži minuciozno preciznim prikazima svakoga detalja. On u duhu slobodnijeg slikarstva münchenskih profesora (Wilhelma Dieza,[189] Wilhelma Lindenschmidta i Wilhelma Leibla[190]) omekšava crtež i lagano raspršuje forme u magličastim prijelazima boje.[191] Stoga je *Bakanal* spoj akademskog stila i slobodnijih elemenata francuskog impresionizma.

Mato Celestin Medović jedan je od najznačajnijih predstavnika hrvatskog historijskog slikarstva što potvrđuje i poziv Ise Kršnjavog 1895. godine u Zagreb kako bi sudjelovao u dekoraciji svečane dvorane Odjela za bogoštovlje i nastavu u palači u Opatičkoj 10.[192] Za svečanu dvoranu izradio je četiri kompozicije s temama iz hrvatske povijesti: *Splitski sabor* (1897.)[193] (slika 37), *Dolazak Hrvata* (1901.-1903.)[194] (slika 38), *Krunjenje Ladislava Napuljskog* (1905.)[195] (slika 39) i *Zaruke kralja Zvonimira* (1907.)[196] (slika 40). U ove četiri slike Medović i dalje radi brižljivo s mnogo studija, što je tradicionalan akademski način komponiranja, no na akademsku osnovu dodaje svjetlije boje, gotovo iskričave, slobodniji potez kista i mrljastu tehniku. Prema opisu Irene Kraševac: "Teatralno raspoređeni likovi, smiona široka svijetla skala otvorenih boja, virtuozno dočaravanje svjetlucanja zlata, dragulja i svile uvrštavaju ove slike među najzrelija Medovićeva djela."[197] Grgo Gamulin za sliku

[189] Wilhelm Diez (1839.-1907.), njemački slikar. Studirao je na münchenskoj Akademiji čijim profesorom postaje 1872. godine. Bavio se povijesnim slikarstvom te je, baveći se holandskim realistima i Albrechtom Dürerom, tražio realistički izraz kojeg je nastojao prenijeti na svoje učenike i usmjeriti ih prema slobodnom realističkom stilu. REDAKCIJA, Diez, Wilhelm, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: D-Ini*, (ur.) Andre Mohorovićić, 2., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1972., 45.
[190] Wilhelm Leibl (1844.-1900.), njemački slikar. Godine 1864. upisuje Akademiju u Münchenu u klasi H. Anschütza; 1866. ulazi u klasu A. Ramberga; a 1869. u klasu Karla von Pilotya. Na njega snažno utječe Gustave Courbet koji sudjeluje na velikoj internacionalnoj izložbi u Münchenu, 1869. godine - nakon čega ga poziva u Pariz, te Leibl u Parizu boravi do 1870. godine. Ubrzo se seli na selo gdje razvija svoj slobodniji stil, temeljen na izravnom promatranju prirode. LUBO BABIĆ, Leibl, Wilhelm, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 297-299.
[191]"Francuski realizam i tonsko slikarstvo prodiru na akademiju s Wilhelmom Diezom i Wilhelmom Lindenschmidtom, slikarima koji su bili neposredni učitelji mnogim našim umjetnicima, te posredno preko slikarstva Wilhelma Leibla, (…)." IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 185), 26.
[192] ZDENKO ŠENOA (bilj. 182), 432.
[193] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 367.
[194] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 29.
[195] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 377.
[196] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 376.
[197] IRENA KRAŠEVAC (bilj. 185), 46.

Dolazak Hrvata piše: "Ova izrazito povijesna tema, te patos i naracija koji joj pripadaju, riješeni su moderno: oslobođenim duktusom, mrljama, smjelom igrom protusvjetla, sintetičnim tumačenjem mase. Pa ipak, ta kompozicija nije proizašla iz ozračja suvremenog simbolizma, nego izravno iz Akademije, s mnogostrukim doprinosom impresionizma i, uopće, modernog shvaćanja."[198]

7.2.3. Bela Čikoš Sesija

S obzirom na već spomenuti problem - da su u Hrvatskoj rijetki primjeri čistog akademskog slikarstva te da je većina djela iz razdoblja druge polovine 19. stoljeća spoj akademskih osnova i modernijeg shvaćanja - kao posljednjeg slikara u čijim se djelima još osjećaju elementi akademizma treba izdvojiti Belu Čikoša Sesiju (1864.-1931.).[199] Godine 1887. odlazi na umjetničku akademiju u Beč,[200] a zatim od 1892. do 1894. godine studira na Akademiji u Münchenu, u klasi Wilhelma Lindenschmidta. Za vrijeme studija nastaju slike s mitološkim temama, biblijskim i historijskim, a jedna od kompozicija s temom klasične starine je *Judita i Holoferno* iz 1892. godine[201] (slika 41).

Bela Čikoš Sesija bio je "razdvojen u svojoj unutrašnjosti". Bio je veoma introvertirana karaktera, sanjarska i misaona osobnost te je kao takav bio predodređen da postane nositeljem simbolizma u hrvatskom slikarstvu. Međutim, s druge ga je strane, na neki način, ograničavala strogost i konzervativnost akademskih pravila.[202] Uslijed takvih previranja u duhu, on u svojim djelima nerijetko spaja akademizam sa simbolizmom i secesijom. Kako navodi Grgo Gamulin: "Kritika je, dakle, već uočila dvostruku prirodu ovog slikara. U biti, njegova je priroda bila ipak jedinstvena, sanjarska i misaona, što nije nikakvo duhovno dvojstvo ili proturječje; do podvojenog umjetničkog očitovanja došlo je zbog vanjskog pritiska: bečka Akademija (…), pa münchenska, zatim Kršnjavi i naš mali Zagreb,

[198] GRGO GAMULIN (bilj. 141), 364.
[199] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 185), 46.
[200] REDAKCIJA,Čikoš-Sesija (*Csikos-Sessia*), I. Bela, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 729-73
[201] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 185), 46.
[202] GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995., 79.

pa Čikoševa opsesija: dostići 'savršenu umjetnost' krajnjim naporom misli, čak šestarom."[203] On je zapravo "…pokušao nemoguće: akademizam staviti u službu simbolizma."[204]

Čikoš je, dakle, za sve kompozicije radio veliki broj skica i detaljnih studija, a zbog svoje autokritičnosti često je ispravljao i dopunjavao kako bi postigao savršenstvo zamisli. Međutim, njegov cilj nije bio idealizam pariške akademije, gdje je osnova svakog slikarstva bila precizan crtež. On pretežno slika tonski te se usredotočuje na rješavanje problema odnosa svjetla i sjene. Velik poticaj u razvoju njegove tehnike dao je Vlaho Bukovac svojim plenerizmom čime njegova paleta postaje šarenija, a boje svjetlije.[205]

Upravo tako komponira sliku *Judita i Holoferno*. Ona je u osnovi akademska.[206] Odabrana historijska tema izvedena je pomoću fotografije koja slikaru pomaže u svladavanju formalnih i kompozicijskih problema. Na tradicionalan akademski način izvodi tjelesne forme te njihov međuodnos u prostoru. No glavno sredstvo komponiranja nije crtež i linija već boja te kontrasti svjetla i sjene. Likovna vrijednost ove slike sadržana je u harmoničnom kolorizmu na bazi tonskih odnosa, profinjenih skladova u suptilnim nijansama.[207] Bojom te snažnim kontrastima osvijetljenih dijelova i tame prostora slikar oblikuje ovu temu izražavajući njezinu dramatičnost. Takva suzdržana i tamna kromatika, te sama tema, nagovještaju simbolizam.[208]

Godine 1895. Čikoš se konačno vraća u Zagreb gdje, također, sudjeluje u ostvarivanju dekoracijskog programa Ise Kršnjavog pa za renesansnu sobu Odjela za bogoštovlja i nastavu izrađuje slike na kojima prikazuje velika imena iz svjetske književnosti kao simbole epoha i ideja, što je bilo svojstveno historicizmu 19. stoljeća.[209] Dakle, potpuno u skladu s historijskim slikarstvom, odabirom tema slikar nastoji pobuditi nacionalnu svijest kod svojih suvremenika, upućujući na to kako su temelji hrvatske kulture i povijesti u velikim i časnim uzorima iz europske povijesti. Slika: *Odisej ubija prosce* (slika 42), *Homer uči Dantea Shakespearea i Goethea pjevati* (slika 43), *Dante pred vratima čistilišta* (slika 44) *Marko Antonije nad mrtvim Cezarom* (slika 45) i *Walprugina noć* (slika 46). Ove slike odražavaju

[203] GRGO GAMULIN (bilj. 202), 79.
[204] GRGO GAMULIN (bilj. 202), 79.
[205] REDAKCIJA (bilj 200), 729-730.
[206] GRGO GAMULIN (bilj. 202), 82.
[207] VINKO ZLAMALIK, Bela Čikoš Sesija: Začetnik simbolizma u Hrvatskoj, Zagreb, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, 1984. 36.
[208] GRGO GAMULIN (bilj. 202), 82.
[209] IRENA KRAŠEVAC, (bilj. 185), 54.

snažan utjecaj münchenske akademije, a Bela Čikoš Sesija njim se predstavlja na prvoj izložbi Hrvatskog salona 1898. godine.

8. Zaključak

Europske su umjetničke akademije gotovo stoljećima njegovale jedan tip slikarstva, koji je, doduše, u pojedinim razdobljima imao određen, karakterističan oblik, no uvijek se temeljio na osnovama klasične antičke umjetnosti. Tako nam je poznata renesansna obnova antike, zatim barok koji evoluira renesansne principe, njemu slijedi neoklasicizam koji još dosljednije reproducira renesansne odnosno antičke osnove, te posljednje slikarstvo akademizma druge polovine 19. stoljeća. Kao posljednji izdanak tog cikličkog obnavljanja klasične antike, slikarstvo akademizma druge polovine 19. stoljeća na neki je način doseglo vrhunac temeljnih principa klasicizma koji su, međutim, rezultirali zastarjelim, konvencionalnim ostvarenjima. Kompozicije ovog slikarstva su ukočene i bez izražaja, ljudske figure su često idealizirane, dok je kolorit hladan, a minuciozna obrada detalja prenaglašena. Zbog toga su slike sve više poprimale izgled fotografije. Osim toga, praćenju takvih konvencija izostavljen je umjetnikov izražaj, njegov osoban rukopis i osobnost. Upravo su ove dvije tvrdnje bile osnovan argument u određivanju slikarstva akademizma druge polovine 19. stoljeća kao bezvrijednog i nevažnog dijela povijesti slikarstva. No, treba naglasiti kako su takvi zaključci formirani sa stajališta moderne umjetnosti koja, tražeći svoje korijene u umjetnosti impresionizma i drugih začetnika moderne umjetnosti, u slikarstvu akademizma nije pronašla elemente svog začetka, kao niti poveznice s istovremenim stilovima na tragu modernizma. Takvo postupanje, međutim, nije ispravno, te kako Aleksa Čelebonović navodi u svojoj knjizi *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914*. svakom dijelu povijesti potrebno je dati cjelovitu i razjašnjenu sliku, a kako bi se to postiglo nužno je i slikarstvu akademizma posvetiti određenu pozornost. I zato se uslijed proučavanja ovog slikarstva dolazi do spoznaja da i ono ima svoju određenu vrijednost te da upravo takvim karakteristikama koje posjeduje na najbolji način odražava vrijeme u kojem je nastalo i društvo za koje je stvarano. Tako primjerice orijentalizam Jeana-Leona Gérôme odražava potrebu za istraživanjem udaljenih i egzotičnih kultura, William Powel Frith donosi prizore iz života engleskog građanstva, a alegorijske kompozicije Vlahe Bukovca veličaju hrvatsku povijest. Osim toga takvu tvrdnju potvrđuje i, u ono vrijeme još uvijek, velika aktivnost akademija i izložbenih manifestacija koje su podupirale baš takvu umjetnost, kao i podupiranje tih institucija i njihovih predstavnika od strane države. Studente i profesore slalo se na usavršavanje diljem Europe, dodjeljivala se *Prix de Rome, Légion d'honneur,* nagrade na Salonu te brojne druge počasti. Konačan je zaključak da slikarstvu akademizma unatoč "zastarjelim" karakteristikama samog

slikarstva treba posvetiti određenu pozornost u svrhu osvjetljavanja cjelokupne slike razvoja slikarstva druge polovine 19. stoljeća.

9. Popis litarture

1. ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914*., Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974.
2. BOŽENA. ŠURINA, Crnčić, Menci Clement, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: C-Goth*, (ur.) Žarko Domljan, 2., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 15-16
3. GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995.
4. GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995.
5. IRENA KRAŠEVAC, Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i hrvatsko slikarstvo 19. i početka 20. stoljeća, u: *Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i hrvatsko slikarstvo*, (ur.) Irena Kraševac, Petar Prelog, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2008., 24-61.
6. IRENA KRAŠEVAC, Likovne umjetnosti i umjetnički obrt u 19. stoljeću, u: *Hrvatska umjetnost povijest i spomenici,* (ur.) Milan Pelc, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti; Školska knjiga, d.d. 2010., 485-508.
7. IRENA KRAŠEVAC, U povodu 200. obljetnice Akademije likovnih umjetnosti u Münchenu, u: *Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu i hrvatsko slikarstvo*, (ur.) Irena Kraševac, Petar Prelog, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2008., 8-21.
8. LELA BOCARIĆ, Zasche, Ivan, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž,* (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 603.
9. LJUBO BABIĆ, Leibl, Wilhelm, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 297-299.
10. MARCEL BAČIĆ, Frangeš-Mihanović, Robert, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: C-Goth*, (ur.) Žarko Domljan, 2., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 120.
11. MARINA BREGOVAC PISK, Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj u drugoj polovini 19. stoljeća (pregled tema iz nacionalne povijesti), u: *Historicizam u Hrvatskoj,* (ur.)Vladimir Maleković, 1. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 299-311.

12. MARINA BREGOVAC PISK, Odjel za bogoštovlje i nastavu: Zagreb, Opatička 10., u: *Historicizam u Hrvatskoj*, (ur.)Vladimir Maleković, 2. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 620-627.
13. MIRJANA VEŽA, Piloty, Karl Theodor, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portul*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 678.
14. MIRJANA PETRIČEVIĆ, Mašić, Nikola, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Kod-Mosi*, (ur.) Žarko Domljan, 4., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 108-109.
15. OLGA MARUŠEVSKI, Iso Kršnjavi – organizator hrvatskog kulturnog prostora, u: *Historicizam u Hrvatskoj*, (ur.)Vladimir Maleković, 1. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 43-50.
16. REDAKCIJA, Akademija, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 25.
17. REDAKCIJA, Bouguereau, William-Adolphe, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 469.
18. REDAKCIJA, Cabanel, Alexandre, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 561
19. REDAKCIJA,Čikoš-Sesija (*Csikos-Sessia*), I. Bela, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus*, (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 729-730.
20. REDAKCIJA, Diez, Wilhelm, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: D-Ini*, (ur.) Andre Mohorovićić, 2., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1972., 45.
21. REDAKCIJA, Kaulbach, Wilhelm von, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 160-161.
22. REDAKCIJA, Lindenschmidt, Wilhelm, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 318-319.
23. REDAKCIJA, Löfftz, Ludwig, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 327.
24. REDAKCIJA, Wagner, Alexander, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 565.

25. REDAKCIJA ENCIKLOPEDIJE HRVATSKE UMJETNOSTI, Bidermajer, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: [A-B]*, (ur.) Žarko Domljan, 1., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 88-90.
26. REDAKCIJA ENCIKLOPEDIJE HRVATSKE UMJETNOSTI, Iveković, Oton, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Goti-Koč*, (ur.) Žarko Domljan, 3., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 80-82
27. SLAVKO BATUŠIĆ, Gérôme, Jean-Léon, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: D-Jni,* (ur.) Andre Mohorovićić, 2., Leksikografski zavod FNRJ, 1962., 370.
28. SLAVKO BATUŠIĆ, Lenbach, Franz Seraph, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 301.
29. SLAVKO BATUŠIĆ, Makart, Hans, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl,* (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 373.
30. SLAVKO BATUŠIĆ, Matejko, Jan, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl,* (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 422-423.
31. SLAVKO BATUŠIĆ, Tissot, James, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž,* (ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 427.
32. SLAVKO BATUŠIĆ, Waldmüller, Ferdinand Georg, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž,* (ur.) Slavko Batušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 566-567.
33. Umjetnički stilovi industrijskog XIX. stoljeća: "Državotvorna" umjetnost, u: *Opća povijest umjetnosti,* (ur.) vanka Borovac, Zagreb, Mozaik knjiga, 2000., 400-407.
34. VERA KRUŽIĆ UCHTYL, Kovačević, Ferdo, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Kod Mosi*, (ur.) Žarko Domljan, 4., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 21-22.
35. VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, *Vlaho Bukovac: Život i djelo 1855.-1922.,* Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2005.
36. VINKO ZLAMALIK, Bela Čikoš Sesija: Začetnik simbolizma u Hrvatskoj, Zagreb, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, 1984.

37. VINKO ZLAMALIK, Valdec, Rudolf, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž,* (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 485.
38. ZDENKO ŠENOA, Akademizam, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: A – Ćus,* (ur.) Andre Mohorovićić, 1., Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1959., 26-27.
39. ZDENKO ŠENOA, Medović, Celestin (Mato), u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Inj-Portl*, (ur.) Andre Mohorovićić, 3., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., 432.
40. ZDENKO ŠENOA, Salon, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž,* (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 154.
41. ZDENKO ŠENOA, Strossmayer, Josip Juraj, u: *Enciklopedija likovnih umjetnosti: Port-Ž*, (ur.) Slavko Eatušić, Andre Mohorovićić, Mirko Šeper, 4., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1965., 337.
42. ZDENKO TONKOVIĆ, Tišov, Ivan, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Soko-Van,* (ur.) Žarko Domljan, 7., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 102.
43. ZDENKO ŠENOA Quiquerez, Ferdo, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: Pric-Soki,* (ur.) Žarko Domljan, 6., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 14-15.
44. ŽELJKA ČORAK, Bollé, Herman, u: *Hrvatska likovna enciklopedija: [A-B]*, (ur.) Žarko Domljan, 1., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Vjesnik, 2005., 105-107.

10. Popis internet izvora

1. CHRISTIANITY TODAY/ CHRISTIAN HISTORY MAGAZINE, A.D. 70. Titus Destroys Jerusalem, http://www.christianitytoday.com/ch/1990/issue28/2808.html, posjećeno 23.8.2015.
2. DAGMAR EICHBERGER, Rediscovering Beneath the arena – a major work by Karl von Piloty at the Ballarat Fine Art Gallery, http://www.ngv.vic.gov.au/essay/rediscovering-beneath-the-arena-a-major-work-by-karl-von-piloty-at-the-ballarat-fine-art-gallery/, posjećeno 30.8.2015.
3. HEINRICH GUSTAV EULER, Napoleon III., http://www.britannica.com/biography/Napoleon-III-emperor-of-France, posjećeno 30.8.2015.
4. JOHN STEVEN WATSON, George III., http://www.britannica.com/biography/George-III, 1.9.2015.
5. KARA LYSANDRA ROSS, William Bouguereau and his Religious works, http://www.artrenewal.org/articles/2012/Bouguereau_religious_works/bouguereau_religious_works.php, posjećeno 29.8.2015.
6. MARK STEVEN WALKER, William-Adolphe Bouguereau and the Craft of Picture-making, http://www.artrenewal.org/articles/American_Society_of_Classical_Realism/CRJ_Vol1_Issue1/Bouguereau_Craft/Bouguereau_Craft.php, posjećeno 30.8.2015.
7. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Pucić, Medo, http://proleksis.lzmk.hr/42942/, posjećeno 10.9.2015.
8. MINNEAPOLIS INSTITUTE OF ART, The carpet Merchant, https://collections.artsmia.org/index.php?page=detail&id=10361, posjećeno 17.8.2015.
9. PHILIPPE ERLANGER, Louis XIV, http://www.britannica.com/biography/Louis-XIV-king-of-France, posjećeno 3.9.2015.
10. PIERRE COURTHION, Ėdouard Manet, http://www.britannica.com/biography/Edouard-Manet, posjećeno 30.8.2015.
11. René Huyghe, Paul Cézanne, http://www.britannica.com/biography/Paul-Cezanne, posjećeno 30.8.2015.

12. RICHARD F. LACK, Bouguereau's Legacy to the Student of Painting, http://www.artrenewal.org/articles/American_Society_of_Classical_Realism/CRJ_Vol1_Issue1/Bouguereaus_Legacy.php, posjećeno 30.8.2015.
13. Royal Academy of Arts, http://www.britannica.com/topic/Royal-Academy-of-Arts, posjećeno 1.9.2015.
14. ROY DONALD MCMULLEN, Jacques-Louis David, http://www.britannica.com/biography/Jacques-Louis-David-French-painter, posjećeno 3.9.2015.
15. THE ATHENAEUM, Grande Piscine de Brousse, http://www.the-athenaeum.org/art/detail.php?ID=15959, posjećeno 30.8.2015.
16. UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Alexandre Cabanel, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=5, posjećeno 30.8.2015.
17. UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, François Edouard-Picot, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=2696&page=1, posjećeno 30.8.2015.
18. UREDNICI ART RENEWAL CENTER, Henri Gervex, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=200&page=1, posjećeno 30.8.2015.
19. UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Jean Leone Gérôme, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=9, 29.8.2015.
20. UREDNICI ART RENEWAL CENTER, Raimundo de Madrazo y Garreta, https://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=466&page=1, posjećeno 30.8.2015.
21. UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Sir Lawrence Alma Tadema, http://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=8&page=1, posjećeno 30.8.2015.
22. UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, Wilhelm von Kaulbach, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=24405&size=large, posjećeno 23.8.2015.
23. UREDNICI ART RENEWAL CENTRA, William Adolpge Bpuguereau, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=63&size=large, 30.8.2015.
24. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Courtauld Institute Galleries, http://www.britannica.com/topic/Courtauld-Institute-Galleries, 1.9.2015.
25. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Ėcole des Beaux-Arts, http://www.britannica.com/topic/Ecole-des-Beaux-Arts, posjećeno 30.8.2015.

26. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Legion of Honour, http://www.britannica.com/topic/Legion-of-Honour, posjećeno 30.8.2015.
27. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, House of Wittelsbach, http://www.britannica.com/topic/House-of-Wittelsbach, posjećeno 30.8.2015.
28. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Jean Léone Gérôme, http://www.britannica.com/biography/Jean-Leon-Gerome, posjećeno 29.8.2015.
29. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Julius Schnorr von Carolsfeld, http://www.britannica.com/biography/Julius-Schnorr-von-Carolsfeld, posjećeno 4.9.2015.
30. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Karl von Piloty, http://www.britannica.com/biography/Karl-von-Piloty, posjećen 30.8.2015.
31. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Paul Delaroche, http://www.britannica.com/biography/Paul-Delaroche, posjećeno 3.9.2015.
32. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Peter von Cornelius, http://www.britannica.com/biography/Peter-von-Cornelius, posjećeno 4.9.2015.
33. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Pre-Raphaelite Brotherhood, http://www.britannica.com/art/Pre-Raphaelite-Brotherhood, posjećeno 1.9.2015.
34. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Prix de Rome, http://www.britannica.com/topic/Prix-de-Rome, posjećeno 30.8.2015.
35. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Salon, http://www.britannica.com/art/Salon-French-art-exhibition, posjećeno 30.8.2015.
36. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Sir Lawrence Alma-Tadema, http://www.britannica.com/biography/Lawrence-Alma-Tadema, posjećeno 1.9.2015.
37. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Vincent van Gogh, http://www.britannica.com/biography/Vincent-van-Gogh, posjećeno 30.8.2015.
38. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, Wilhelm von Kaulbach, http://www.britannica.com/biography/Wilhelm-von-Kaulbach, posjećeno 30.8.2015.
39. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, William-Adolphe Bouguereau, http://www.britannica.com/biography/William-Adolphe-Bouguereau, posjećeno 29.8.2015.
40. UREDNICI ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, William Powell Frith, http://www.britannica.com/biography/William-Powell-Frith, posjećeno 1.9.2015.

41. UREDNICI LEKSIKOGRAFSKOG ZAVODA MIROSLAV KRLEŽA, Ludvig I. Karlo August, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37406, posjećeno 4.9.2015.
42. UREDNICI LEKSIKOGRAFSKOG ZAVODA MIROSLAV KRLEŽA, Nazarenci, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43161#top, posjećeno 30.8.2015.
43. UREDNICI MUSÉE D'ORSAY, Alexandre Cabanel: The Birth of Venus, http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/painting/commentaire_id/the-birth-of-venus-7137.html?cHash=2d4e4c9917, posjećeno, 16.8.2015.
44. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Gundulić, Ivan (Dživo), http://proleksis.lzmk.hr/24903/, posjećeno 10.9.2015.
45. UREDNICI PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJE, Haulik, Juraj deVárallya http://proleksis.lzmk.hr/25618/, posjećeno 30.8.2015.
46. VERN GROSVENOR SWANSON, Bigraphy od Sir Lawrence Alma-Tadema, http://www.artrenewal.org/articles/On-Line_Books/Alma-Tadema/tadema4.php, posjećeno 1.9.2015.
47. VICTOR-LUCIEN TAPIĖ, Jean-Baptiste Colbert, http://www.britannica.com/biography/Jean-Baptiste-Colbert, posjećeno 3.9.2015.

11. Popis reprodukcija

1. Slika 1: James Tissot, *Bal na vodi*, Tate Gallery, London, oko 1874. godine.
   Izvor: ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914*., Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974., 123.
2. Slika 2: Henri Gervex, *Pré Catelan*, Kolekcija Gérard Seligman, Pariz, 1909. godina.
   Izvor: ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914*., Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974., 126.
3. Slika 3: Raimundo de Madrazo, *Portret markize d'Erve*, Muzej Louvre, Pariz, 1888. godina.
   Izvor: ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914*., Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974., 29.
4. Slika 4:Alexandre cabanel, *Rođenje Venere*, Muzej d'Orsay, Pariz, 1863. godina.
   Izvor: ART RENEWAL CENTRE, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=10891&size=large, posjećeno 4.9.2015.
5. Slika 5: Alexandre Cabanel, *Nimfa i Satir*, Privatna kolekcija, 1860. godina.
   Izvor: ART RENEWAL CENTRE, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=13960&size=large, posjećeno 4.9.2015.
6. Slika 6. Alexandre Cabanel, *Fedra*, Muzej Fabre, Montpellier, 1880. godina.
   Izvor: ART RENEWAL CENTER, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=9638&size=large, posjećeno 4.9.2015.
7. Slika 7: Jean-Leone Gérôme, *Gladijatori (Pollice verso)*, Phoneix Art Museum, Phoneix, 1874. godina.
   Izvor: COLUNBIA COLLEGE, https://www.college.columbia.edu/core/content/pollice-verso-turned-thumb-jean-l%C3%A9-g%C3%A9r%C3%B4me-1872 , posjećeno 4.9.2015.
8. Slika 8: Jean-Leon Gérôme, *Posljednja molitva kršćanskih mučenika*, The Walters Aart Mmuseum, Baltimore, 1883. godina.
   Izvor: THE WALTERS ART MUSEUM, http://art.thewalters.org/detail/36782/the-christian-martyrs-last-prayer/, posjećeno 4.9.2015.
9. Slika 9: Jean-Leon Gérôme, *Trgovci tepisima*, The Minneapolis Institute of Arts, Minneapolis, 1887. godina.

Izvor: ALL ART WEB GALLERY, http://allart.biz/photos/image/jean_leon_gerome_95_the_carpet_merchant.html, posjećeno 4.9.2015.

10. Slika 10: Jean-Leon Gérôme, *Haremske terme*, Privatna kolekcija, 1885. godina.
    Izvor: THE ATHENAEUM, http://www.the-athenaeum.org/art/detail.php?ID=15959, posjećeno 4.9.2015.
11. Slika 11: Jean-Leon Gérôme, *Kupka, Žena pere stopala*, Privatna kolekcija, 1889. godina.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=188&size=large, posjećeno 4.9.2015.
12. Slika 12: William Adolphe Bouguereau, *Rođenje Venere*, Muzej d'Orsay, Pariz, 1879. godina.
    Izvor. ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artist.php?artistid=7, posjećeno 4.9.2015.
13. Slika 13: William Adolphe Bouguereau, *Na rubu potoka*, Collection of Fred and Sherry Ross, Sjedinjene Američke Države, 1875. godina.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=22&size=large, posjećeno 4.9.2015.
14. Slika 14: William Adolphe Bouguereau, *Pastirica*, The Philbrook Museum of Art, Tulsa, 1889. godine.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=61&size=large, posjećeno 4.9.2015.
15. Slika 15: William Adolphe Bouguereau, *Bogorodica s anđelima*, Privatna kolekcija, 1881. godina.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=36358&size=large, posjećeno 4.9.2015.
16. Slika 16: William Adolphe Bouguereau, *Bičevanje Krista*, Katedrala La Rochelle, La Rochelle, 1880. godina.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=52&size=large, posjećeno 4.9.2015.
17. Slika 17: William Powell Frith, *Pješčana obala Ramsgatea*, Privatna kolekcija, oko 1851. godine.

Izvor: ART RENEWAL CENTER, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=9760&size=large, posjećeno 4.9.2015.

18. Slika 18: William Powell Frith, *The Derby Day*, Privatna kolekcija, 1856.-1858. godine.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=38379&size=large, posjećeno 4.9.2015.
19. Slika 19: William Powell Frith, *Željeznička stanica*, Privatna kolekcija, oko 1862. godine.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, https://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=9761&size=large, posjećeno 4.9.2015.
20. Slika 20: William Powell Frith, *Otvaranje izložbe u Royal Academy, 1881.*, Kolekcija C. J. R. Pope, London, oko 1883. godine.
    Izvor: ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914.*, Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974.
21. Slika 21: Sir Lawrenece Alma-Tadema, *Najmiliji običaji*, Leighton House, London, 1909. godina.
    Izvor: ALEKSA ČELEBONOVIĆ, *Ulepšani svet: Slikarstvo buržoaskog realizma od 1860. do 1914.*, Beograd, Izdavački zavod Jugoslavija, 1974.
22. Slika 22: Sir Lawrenece Alma-Tadema, *Proljeće*, J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 1894. godina.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=10866&size=large, posjećeno 4.9.2015.
23. Slika 23: Sir Lawrenece Alma-Tadema, *Galerija skulptura*, Memorial Art Gallery of he University of Rochester, Rochester, 1874. godina.
    Izvor: ART RENEWAL CENTER, http://www.artrenewal.org/pages/artwork.php?artworkid=568&size=large, posjećeno 4.9.2015.
24. Slika 24: Karl Theodor von Piloty, *Seni nad Wallensteinovim lešem*, Neue Pinakothek, München, 1856. godina.
    Izvor: NEUE PINAKOTHEK, http://www.pinakothek.de/carl-theodor-von-piloty, posjećeno 4.9.2015.

25. Slika 25: Karl Theodor von Piloty, *Ispod arene*, Art Gallery of Ballarat, Ballarat, 1882. godina.
    Izvor: ART GALLERY OF BALLARAT, http://www.artgalleryofballarat.com.au/exhibitions-and-events/collection/international-collection/von-piloty,-karl-theodor.aspx, posjećeno 4.9.2015.
26. Slika 26: Wilhelm von Kaulbach, *Uništenje Jeruzalema*, Neue Pinakothek, München, 1846. godina.
    Izvor: WEB GALLERY OF ART, http://www.wga.hu/html_m/k/kaulbach/destruct.html , posjećeno 4.9.2015.
27. Slika 27: Ivan Zasche, *Portret Izabele Schlosser*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 1856. godina.
    Izvor: GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995., 136
28. Slika 28: Ivan Zasche, *Portret bana Josipa Jelačića Bužimskog*, Hrvatsko povijesni muzej, Zagreb, 1857. godina.
    Izvor: GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995.,15.
29. Slika 29: Ivan Zasche, Portret nadbiskupa Jurja Haulika, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 1858. godina.
    Izvor: GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995., 137.
30. Slika 30: Vlaho Bukovac, *La Grande Iza*, Spomen zbirka Pavla Beljanskog, Beograd, 1882. godina.
    Izvor: VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, *Vlaho Bukovac: Život i djelo 1855.-1922.*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2005., 35.
31. Slika 31: Vlaho Bukovac, Mlada patricijka, Moderna Galerija, Zagreb, 1890. godina.
    Izvor: VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, *Vlaho Bukovac: Život i djelo 1855.-1922.*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2005., 68.
32. Slika 32: Vlaho Bukovac, *Gundulićav san*, Moderna galerija, Zagreb, 1894. godina.
    Izvor: PROLEKSIS ENCIKLOPEDIJA, http://proleksis.lzmk.hr/13952/ , posjećeno 4.9.2105.
33. Slika 33: Vlaho Bukovac, *Dubravka*, Szépmüvészeti Museum, Budimpešta, 1894. godina.

Izvor: VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, *Vlaho Bukovac: Život i djelo 1855.-1922.*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2005., 218.

34. Slika 34: Vlaho Bukovac, *Hrvatski preporod („Slava njima"), Predložak za zastor HNK*, 1896. godina.
    Izvor: UNESCO OFFICE IN VENICE, http://www.unesco.org/new/en/venice/resources-services/host-facilities/special-events/imagining-the-balkans/images-of-the-nation/, posjećeno 4.9.2015.
35. Slika 35: Vlaho Bukovac, *Živio kralj*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1896. godina.
    Izvor: VERA KRUŽIĆ UCHYTIL, *Vlaho Bukovac: Život i djelo 1855.-1922.*, Zagreb, Nakladni zavod Globus, 2005.,222.
36. Slika 36: Mato Celestin Medović, *Bakanal*, Moderna galerija Zagreb, 1893. godina.
    Izvor: arteist.hr, http://arteist.hr/feda-gavrilovic-vrijednost-pogreske/, posjećeno 4.9.2015.
37. Slika 37: Mato Celestin Medović, *Splitski Sabor*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1897. Godina.
    Izvor: GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995., 367.
38. Slika 38: Mato Celestin Medović, *Dolazak Hrvata*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1901.-1903. godine.
    Izvor: GRGO GAMULIN, *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*, Zagreb, Naklada Naprijed, 1995., 29.
39. Slika 39: Mato Celestin Medović, *Krunjenje Ladislava Napuljskog*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1905. godina.
    Izvor: MARINA BREGOVAC PISK, Odjel za bogoštovlje i nastavu: Zagreb, Opatička 10., u: *Historicizam u Hrvatskoj*, (ur.)Vladimir Maleković, 2. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 621.
40. Slika 40: Mato Celestin Medović, *Zaruke kralja Zvonimira*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1907. godina.
    Izvor: MARINA BREGOVAC PISK, Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj u drugoj polovini 19. stoljeća (pregled tema iz nacionalne povijesti), u: *Historicizam u Hrvatskoj*, (ur.)Vladimir Maleković, 1. svezak, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2000., 307.
41. Slika 41: Bela Čikoš-Sesija, *Judita i Holoferno*, Moderna galerija Zagreb, 1892. godina.

Izvor: UMJETNIČKI PAVILJON U ZAGREBU, http://www.umjetnicki-paviljon.hr/hr/izlozbe/najave_izlozbi/?exhibitionId=67&w=e, posjećeno 5.9.2015.

12. Slikovni materijal

Slika 1: James Tissot, *Bal na vodi*, Tate Gallery, London, oko 1874. godine.

Slika 2: Henri Gervex, *Pré Catelan*, Kolekcija Gérard Seligman, Pariz, 1909. godina.

Slika 3: Raimundo de Madrazo, *Portret markize d'Erve*, Muzej Louvre, Pariz, 1888. godina.

Slika 4:Alexandre cabanel, *Rođenje Venere*, Muzej d'Orsay, Pariz, 1863. godina.

Slika 5: Alexandre Cabanel, *Nimfa i Satir*, Privatna kolekcija, 1860. godina.

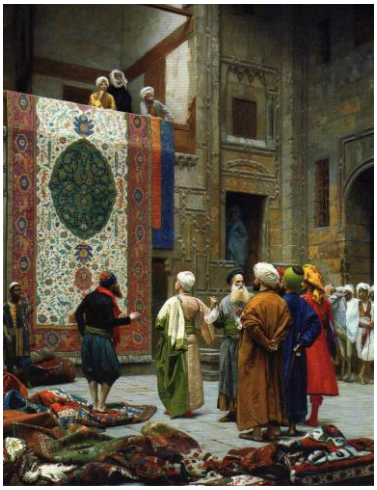
Slika 6. Alexandre Cabanel, *Fedra*, Muzej Fabre, Montpellier, 1880. godina.

Slika 7: Jean-Leone Gérôme, *Gladijatori (Pollice verso)*, Phoneix Art Museum, Phoneix, 1874. godina.

Slika 8: Jean-Leon Gérôme, *Posljednja molitva kršćanskih mučenika*, The Walters Aart Mmuseum, Baltimore, 1883. godina.

Slika 9: Jean-Leon Gérôme, *Trgovci tepisima*, The Minneapolis Institute of Arts, Minneapolis, 1887. godina.

Slika 10: Jean-Leon Gérôme, *Haremske terme*, Privatna kolekcija, 1885. godina.

Slika 11: Jean-Leon Gérôme, *Kupka, Žena pere stopala*, Privatna kolekcija, 1889. godina.

Slika 12: William Adolphe Bouguereau, *Rođenje Venere*, Muzej d'Orsay, Pariz, 1879. godina.

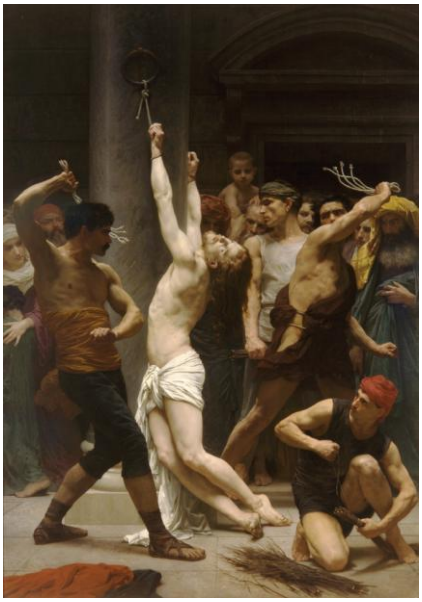
Slika 13: William Adolphe Bouguereau, *Na rubu potoka*, Collection of Fred and Sherry Ross, Sjedinjene Američke Države, 1875. godina.

Slika 14: William Adolphe Bouguereau, *Pastirica*, The Philbrook Museum of Art, Tulsa, 1889. godine.

Slika 15: William Adolphe Bouguereau, *Bogorodica s anđelima*, Privatna kolekcija, 1881. godina.

Slika 16: William Adolphe Bouguereau, *Bičevanje Krista*, Katedrala La Rochelle, La Rochelle, 1880. godina.

Slika 17: William Powell Frith, *Pješčana obala Ramsgatea*, Privatna kolekcija, oko 1851. godine.

Slika 18: William Powell Frith, *The Derby Day*, Privatna kolekcija, 1856.-1858. godine.

Slika 19: William Powell Frith, *Željeznička stanica*, Privatna kolekcija, oko 1862. godine.

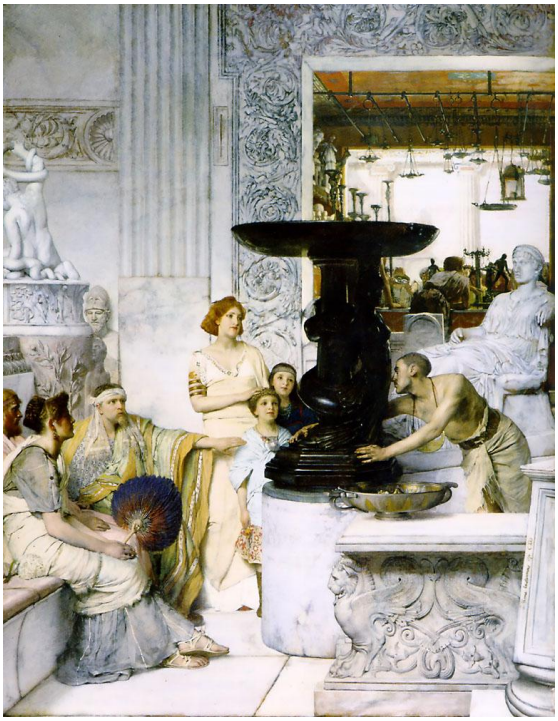
Slika 20: William Powell Frith, *Otvaranje izložbe u Royal Academy, 1881*., Kolekcija C. J. R. Pope, London, oko 1883. godine.

Slika 21: Sir Lawrenece Alma-Tadema, *Najmiliji običaji*, Leighton House, London, 1909. godina.

Slika 22: Sir Lawrenece Alma-Tadema, *Proljeće*, J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 1894. godina.

Slika 23: Sir Lawrenece Alma-Tadema, *Galerija skulptura*, Memorial Art Gallery of he University of Rochester, Rochester, 1874. godina.

Slika 24: Karl Theodor von Piloty, *Seni nad Wallensteinovim lešem*, Neue Pinakothek, München, 1856. godina.

Slika 25: Karl Theodor von Piloty, *Ispod arene*, Art Gallery of Ballarat, Ballarat, 1882. godina.

Slika 26: Wilhelm von Kaulbach, *Uništenje Jeruzalema*, Neue Pinakothek, München, 1846. godina.

Slika 27: Ivan Zasche, *Portret Izabele Schlosser*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 1856. godina.

Slika 28: Ivan Zasche, *Portret bana Josipa Jelačića Bužimskog*, Hrvatsko povijesni muzej, Zagreb, 1857. godina.

Slika 29: Ivan Zasche, Portret nadbiskupa Jurja Haulika, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 1858. godina.

Slika 30: Vlaho Bukovac, *La Grande Iza*, Spomen zbirka Pavla Beljanskog, Beograd, 1882. godina.

Slika 31: Vlaho Bukovac, Mlada patricijka, Moderna Galerija, Zagreb, 1890. godina.

Slika 32: Vlaho Bukovac, *Gundulićav san*, Moderna galerija, Zagreb, 1894. godina.

Slika 33: Vlaho Bukovac, *Dubravka*, Szépmüvészeti Museum, Budimpešta, 1894. godina.

Slika 34: Vlaho Bukovac, *Hrvatski preporod („Slava njima"), Predložak za zastor HNK*, 1896. godina.

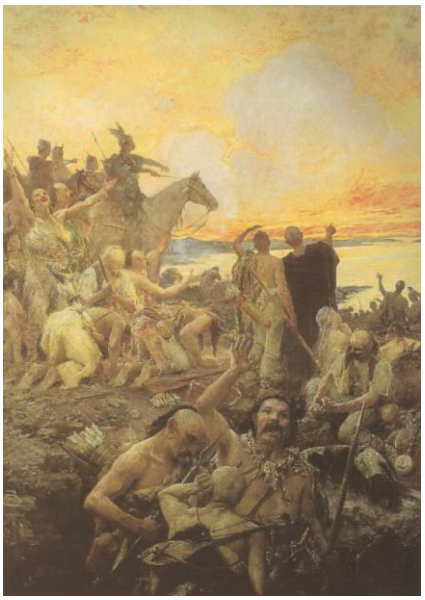
Slika 35: Vlaho Bukovac, *Živio kralj*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1896. godina.

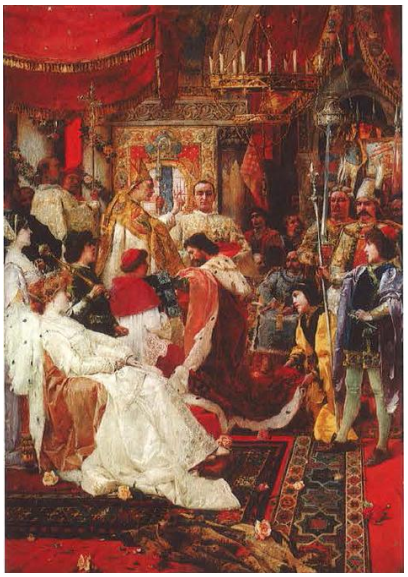
Slika 36: Mato Celestin Medović, *Bakanal*, Moderna galerija Zagreb, 1893. godina.

Slika 37: Mato Celestin Medović, *Splitski Sabor*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1897. godina.

Slika 38: Mato Celestin Medović, *Dolazak Hrvata*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1901.-1903. godine.

Slika 39: Mato Celestin Medović, *Krunjenje Ladislava Napuljskog*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1905. godina.

Slika 40: Mato Celestin Medović, *Zaruke kralja Zvonimira*, Bivša zgrada Odjela za bogoštovlje i nastavu, Zagreb, 1907. godina.

Slika 41: Bela Čikoš-Sesija, *Judita i Holoferno*, Moderna galerija Zagreb, 1892. godina.